

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

**Zaniklé obce jako historický a krajinotvorný prvek v
podhůří Českého lesa u Bělé nad Radbuzou**

Martin Kolovský

Plzeň 2012

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor SOČ: 16. Historie

Zaniklé obce jako historický a krajinotvorný prvek v podhůří

Českého lesa u Bělé nad Radbuzou

Defunct villages as historical and landscape-building element at foothills of

Český les near Bělá nad Radbuzou

Autor: Martin Kolovský

Škola: Gymnázium Plzeň

Mikulášské náměstí 23, 326 00 Plzeň

Konzultant: PaedDr. Naděžda Morávková, Ph.D.

Plzeň 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci vypracoval samostatně, použil jsem pouze podklady (literaturu, SW atd.) uvedené v příloženém seznamu a postup při zpracování a dalším nakládání s prací je v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech související s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V Plzni dne podpis:.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat lidem, bez kterých by tato práce jen stěží vznikla. Jmenovitě bych chtěl poděkovat slečně Veronice Rybové za motivaci k práci a pomoc při hledání konzultanta. Dále slečně Štěpánce Karlové za překlad anglických částí textu a pomoc při hledání konzultanta. Dík patří také panu Klausu Oehrleinovi a panu Peteru Gaagovi za poskytnuté materiály a vzpomínky.

Poděkovat bych chtěl také paní Naděždě Morávkové za pomoc při psaní práce, za podnětné připomínky a korektury k práci.

Děkuji Vám.

Anotace

Práce se zabývá zaniklými obcemi po odsunu německého obyvatelstva v Českém lese u města Bělá nad Radbuzou v okrese Domažlice. Srovnává současný stav se stavy dřívějšími (před druhou světovou válkou a po ní). Cíl práce je zmapovat vybrané lokality jak ze strany historické, tak také stavební a krajinotvorné. V práci je použito mnoho historického materiálu, jako například historických fotografií, dobových dokumentů a smluv.

Oblast s lokalitami se nachází na úpatí a svazích vrchu Výšina (Neubauhöhe) a jsou to lokality: obec Novosedly (Neubäu) s osadou Liščí Hora (Fuchsberg), osada Růžov (Rosendorf), osada Nový Dvůr (Neuhof) a vodní provozy na řece Radbuze: Steinerova pila (Steinermühle), Hammerschleife, Neubäuschleife (Erlbachsäge), Geischlagschleife, Novodvorský mlýn (Neuhofermühle) a Růžovský mlýn (Rosenmühle) a na Huťském potoce (Karlbach): Schwarzweiher a Neugebaute Säge.

Klíčová slova:

Pohraničí, Sudety, vysídlení Němců, zaniklé obce, Český les, dosídlení obcí, Radbuza, brusírny a leštírny skla

Summary

The work deals with defunct villages after the displacement of Germans in Český les near the town of Bělá nad Radbuzou in the district of Domažlice. The work compares their current state with the former ones (before the Second World War and after it). The objective of the work is to survey these chosen sites from the historical, building and landscape-building points of view. The work is based on a lot of historical material, for example period photos, documents and deeds.

The sites are located at the foot and slopes of the hill Výšina (Neubauhöhe). They encompass the following: the village Novosedly (Neubäu) with the settlement Liščí Hora (Fuchsberg), the settlement Růžov (Rosendorf), the settlement Nový Dvůr (Neuhof) and the industrial units at the river Radbuza: Steiner's sawmill (Steinersäge), Hammerschleife, Neubäuschleife (Erlbachsäge), Geischlagschleife, the mill of Nový Dvůr (Neuhofermühle) and the mill of Růžov (Rosenmühle) and at the Huťský brook (Karlbach): Schwarzweiher and Neugebaute Säge.

Key words:

borderland, Sudetenland, displacement of Germans, defunct villages, Český les, resettling of villages, Radbuza, glass grinding and polishing factories

Obsah

Úvod.....	9
1 Materiály a metodika.....	10
1.1 Archivy.....	10
1.1.1 Vodní mapy.....	10
1.1.2 Vodní knihy.....	10
1.1.3 Katastrální mapy.....	11
1.1.4 Konfiskační dokumenty a přidělové listiny.....	11
1.2 Terénní práce.....	11
1.3 Původní obyvatelé.....	12
1.4 Literatura.....	12
2 Oblast.....	13
2.1 Historické správní začlenění oblasti.....	13
2.2 Farnosti.....	13
2.3 Řeka Radbuza.....	14
3 Historie osídlení.....	15
3.1 Příchod Němců do českého pohraničí.....	15
3.2 Vysídlení německého obyvatelstva.....	15
4 Novosedly (Neubäu).....	16
4.1 Popis, poloha.....	16
4.2 Historie.....	16
4.3 Likvidace.....	17
4.4 Současný stav.....	17
4.5 Steinerova pila (Steinermühle).....	18
4.5.1 Poloha, popis.....	18
4.5.2 Historie.....	19
4.5.3 Likvidace.....	19
4.5.4 Současný stav.....	19
5 Liščí Hora (Fuchsberg).....	20
5.1 Popis, poloha.....	20
5.2 Historie.....	20
5.3 Likvidace.....	21
5.4 Současný stav.....	21
6 Růžov (Rosendorf).....	22
6.1 Popis, poloha.....	22
6.2 Historie.....	23
6.3 Likvidace.....	23
6.4 Současný stav.....	23
6.5 Růžovský mlýn (Rosenmühle).....	24
6.5.1 Popis, poloha.....	24
6.5.2 Historie.....	24
6.5.3 Likvidace.....	25
6.5.4 Současný stav.....	25

7 Nový Dvůr (Neuhof).....	26
7.1 Poloha, popis.....	26
7.2 Historie.....	26
7.3 Hammerschleife.....	27
7.3.1 Poloha, popis.....	27
7.3.2 Historie.....	28
7.3.3 Likvidace.....	28
7.3.4 Současný stav.....	28
7.4 Neubäuschleife a pila Nový Dvůr (Erlbachsäge).....	29
7.4.1 Poloha, popis.....	29
7.4.2 Historie.....	29
7.4.3 Likvidace.....	29
7.4.4 Současný stav.....	30
7.5 Geilschlagschleife.....	30
7.5.1 Poloha, popis.....	30
7.5.2 Historie.....	31
7.5.3 Likvidace.....	31
7.5.4 Současný stav.....	31
7.6 Novodvorský mlýn (Neuhofermühle).....	32
7.6.1 Poloha, popis.....	32
7.6.2 Historie.....	32
7.6.3 Likvidace.....	33
7.6.4 Současný stav.....	33
7.7 Schwarzweiher.....	33
7.7.1 Poloha, popis.....	33
7.7.2 Historie.....	34
7.7.3 Likvidace.....	34
7.7.4 Současný stav.....	34
7.8 Neugebaute Säge.....	35
7.8.1 Poloha, popis.....	35
7.8.2 Historie.....	35
7.8.3 Likvidace.....	35
7.8.4 Současný stav.....	35
7.9 Cihlářské Domky (Ziegelhäuseln).....	35
7.9.1 Poloha, popis.....	35
7.9.2 Historie.....	36
7.9.3 Likvidace.....	36
7.9.4 Současný stav.....	36
Závěr.....	37
Prameny a literatura.....	38
I. Archivní zdroje.....	38
II. Výpovědi pamětníků a jejich archivy.....	38
III. Počítačové programy.....	39
IV. Dobová literatura.....	39
V. Ostatní literatura.....	39

Seznam příloh.....	41
I. Tabulkové přílohy.....	41
II. Grafické přílohy.....	41
III. Obrazové přílohy.....	41

Úvod

Práce mapuje historii a podobu zaniklé obce Novosedly (Neubäu) s osadou Liščí Hora (Fuchsberg) a osad obce Smolov (Schmolau) – Růžov (Rosendorf) a Nový Dvůr (Neuhof). Velký důraz se také klade na vodní provozy na řece Radbuze, katastrálně náležící k těmto obcím, resp. osadám. Jsou to Steinerova pila (Steinermühle), patřící k Novosedlům (Neubäu) a Hammerschleife, Erlbachsäge, Geilschlagschleife, Novodvorský mlýn (Neuhofermühle), Schwarzweiher a Neugebaute Säge, patřící k Novém Dvoru a Růžovský mlýn (Rosenmühle), patřící k Růžovu.

Tyto obce a osady vznikaly v několika etapách. První nastala po pozvání Němců do českého pohraničí posledními Přemyslovci na přelomu 12. a 13. století. Další probíhala v 18. století, kdy se zdejší obce rostly a průmyslové podniky, převážně sklárny, brusírny a leštírny skla, prosperovaly a vyvážely své produkty do Bavorska či Prahy. Úpadek místní průmyslových objektů nastal po první světové válce. Sklárny se zavíraly, brusírny a leštírny přestavovaly na pily, popř. mlýny.

V roce 1946 bylo veškeré německé obyvatelstvo zbaveno státního občanství a odsunuto do Německa. Jejich majetek byl rozprodán a nemovitosti většinou rozebrány nebo rovnou srovnány se zemí. Na větší podniky byla uvalena národní správa. Několik málo objektů bylo dosídleno.

Práce by měla poukázat na historii zdejšího regionu, ve které je odsun Němců a jeho důsledky stále jakési tabu. Dále by měla ukázat na krajinnostvornost zaniklých obcí. Cílem práce je seznámit s tímto tématem širokou veřejnost a zvýšit povědomí o důsledku vysídlení německého obyvatelstva.

Literatura se této oblasti z neznámého důvodu vyhýbá. O zaniklých obcích, které jsou situované blíž hranice, jako na příklad Pleš (Plöss), je sepsáno mnoho publikací a knih. Jediným autorem, který zahrnul tuto oblast do své knihy o většině zaniklých obcích v Českém lese, je Zdeněk Procházka, ale tato literatura značně neodpovídá historickým faktům. Z tohoto důvodu jsem si vypracoval studii právě o zdejších lokalitách. Již v dětství jsem se mezi nimi často pohyboval a tajemství zaniklých obcí, osad ale i jednotlivých objektů mě zajímala, ale nemohl jsem si o nich získat bližší informace. Myslím si, že toto téma je dnes velmi aktuální, a že obdobné zpracování by si zasloužily všechny lokality zaniklé z důvodu odsunu německého obyvatelstva.

1 Materiály a metodika

Informace a materiály byly získávány ze 4 zdrojů. Prvním zdrojem byly archivy a právě tento zdroj materiálů byl nejvýznamnějším pro získávání informací. Druhým zdrojem byly terénní práce autora, třetím potomci původních obyvatel, kteří žili v zaniklých lokalitách. Posledním zdrojem materiálů byla literatura.

1.1 Archivy

Celá oblast spadá pod Státní okresní archiv Domažlice (se sídlem v Horšovském Týně), kde je uložena většina materiálů a dokumentů týkající se tohoto tématu. Materiály týkající se objektů, které patřily pod panství Koců z Dobruše (panství Újezd Svatého Kříže – Heiligenkreuz) jsou uloženy ve Státní oblastním archivu Plzeň – oddělení zemědělsko-lesnických fondů a sbírek. Tam jsou uloženy materiály týkající se Neuhofer Spiegelfabrikue, zvláště jejich účty a inventáře z let 1822 až 1834 a další materiály o brusárnách, popř. vodních pilách. V Domažlickém archivu jsou uloženy kartony vodních a katastrálních map, vodní knihy a dokumenty týkající se vysídlení německého obyvatelstva a dosídlení některých lokalit.

1.1.1 Vodní mapy

Vodní mapy v měřítku 1:2880 vycházejí z map Stabilního katastru, ale přímo souvisí s vodními knihami. Od stabilního katastru se odlišují tím, že jsou černobílé a toky a vodní stavby jsou detailně rozkresleny barevně. Zaznamenány jsou jezy, stavidla, přepady a jakékoliv stavby související s vodou. Většinou schématicky zobrazují počet vodních kol díla, ale to někdy nemusí odpovídat skutečnosti.¹

1.1.2 Vodní knihy

Vodní knihy se začali vést od roku 1872 na základě zemského zákona pro Čechy č. 64 ze dne 28. srpna 1870. Ke knize patří již výše zmíněné vodní mapy. Knihy jsou členěny po vodních tocích a díla jsou seřazena od pramene k ústí. Většinou uvádí polohu, majitele v době zápisu, stručný popis zařízení, rozměry vodních motorů a popisy vodních cest.²

1 LUDĚK, Š. - URBÁNEK, R. - KLIMEŠOVÁ, H. *Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách II.* 1. vyd. Praha: Argo, 2008. 316 s. ISBN 978-80-257-0015-0.

2 LUDĚK, Š. - URBÁNEK, R. - KLIMEŠOVÁ, H. *Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách II.* 1. vyd. Praha: Argo, 2008. 316 s. ISBN 978-80-257-0015-0.

Problémem však bylo, že jsou zapsány v němčině a kurentem, což je novogotické kurzivní písmo (viz Obr. 1). Z tohoto důvodu bylo nutné se naučit číst kurent.

1.1.3 Katastrální mapy

Tyto mapy odpovídají stabilnímu katastru s jeho opravami a vpisky červeným inkoustem. V Čechách se měření podnikalo mezi lety 1826-1843 a zakreslovaly se v měřítku 1:2880.³ V archivu jsou uloženy dva typy. Jeden přímo odpovídá mapám stabilnímu katastru, druhý pak jeho revizím a opravám. Druhý typ je pouze černobílý s opravami červeným inkoustem.

1.1.4 Konfiskační dokumenty a přidělové listiny

Konfiskační dokumenty jsou uloženy v archivním fondu ONV Horšovský Týn nebo MNV Smolov a jsou seřazeny podle obcí. O většině konfiskací rozhodoval osidlovací úřad a fond národní obnovy. Tyto listiny se zachovaly pouze u průmyslových objektů. Naopak přidělové listiny jsou uloženy také v archivním fondu ONV Horšovský Týn nebo MNV Smolov, ale jelikož v oblasti byli dosídleny pouze 3 objekty v Růžově (Rosendorf), je jich jen malé množství.

Dokumenty týkající se období po roce 1948 rozhodující o likvidaci zbytků objektů nebo o regulaci řeky Radbuzy jsou uloženy v archivním fondu MNV Smolov.

1.2 Terénní práce

Základním problémem terénních prací ve vybraných lokalitách bylo počasí a vegetace. V zimních obdobích je tato práce nemožná, protože veškeré pozůstatky a zbytky jsou pod sněhem, a jelikož se oblast nachází v pohorí Český les, trvá toto období od pozdního podzimu často až do začátku jara. V létě resp. po dobu vegetačního období (v této oblasti přibližně od dubna do října) jsou lokality zarostlé náletovou a synantropní vegetací, většinou je to souvislý porost kopřivy dvoudomé a dalších druhů. Z těchto důvodů lze v terénu pracovat jen velmi omezenou dobu vždy na jaře před vegetačním obdobím a na podzim před souvislou a stálou vrstvou sněhu.

Má práce v terénu spočívala v tom, že jsem na základě srovnání terénu, historických fotografií a katastrálních map lokalizoval jednotlivé objekty a zaznamenal ho v podobě fotografie, popř. náčrtku a zaměření. Některé objekty se povedlo lokalizovat velmi přesně,

3 LUDĚK, Š. - URBÁNEK, R. - KLIMEŠOVÁ, H. *Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách II.* 1. vyd. Praha: Argo, 2008. 316 s. ISBN 978-80-257-0015-0.

z důvodu velké zachovalosti zbytků, hlavně základů obvodových zdí, jiné se lokalizovali jen přibližně.

Historické artefakty se získávali povrchovým sběrem. Přimo v lokalitách ve zbytcích objektů se našlo minimum těchto předmětů, z důvodu velké vrstvy organické hmoty, která se nashádala za půl století, a tudíž jsou ve větší hloubce. Hlavním zdrojem artefaktů se tudíž staly nánosy v bývalém rybníku nacházejícím se nad Hammerschleife.

1.3 Původní obyvatelé

Materiály od původních obyvatel převážně potomků sudetských Němců jsou hlavně historické fotografie a vzpomínky. Většina potomků původních obyvatel byla kontaktována přes organizaci Heimatkreis Bischofteinitz, která sdružuje sudetské Němce a jejich potomky žijící před rokem 1945 v bývalém okresu Horšovský Týn. Z této organizace a jejího muzea ve Furth im Wald bylo získáno velké množství historických fotografií a plánů obcí.

Mnoho historických materiálů o Růžově, Růžovském mlýně a celé oblasti mi poskytli pan Klaus Oehrlein, jehož matka pocházela z Růžovského mlýna (Rosenmühle) a Peter Gaag, jehož otec pocházel z Lískovce, ale zároveň je také garantem obce Újezd svatého Kříže (Heiligenkreuz). Informace o Novodvorském mlýně (Neuhofermühle) mi poskytla paní Marie Komárková, která před druhou světovou válkou jezdila právě na tento mlýn za svou babičkou, strýcem a tetou.

1.4 Literatura

Převážně se jednalo o literaturu historickou ze začátku nebo poloviny 20. století. Stručné informace o obcích, osadách a jednotlivých lokalitách se získávaly z místopisů vydaných mezi lety 1895 a 1934. Informace staršího data se získaly z Tereziánského katastru, jehož moderní zpracování bylo vydáno v roce 1964 Archivní správou ministerstva vnitra, nebo z Berní ruly, zpracované Marií Doskočilovou a vydané v roce 1952 SPN. Ucelené vývoje počtu obyvatel a domů v některých osadách pochází z Retrospektivního lexikonu obcí ČSSR 1850 – 1970, vydaného v roce 1978.

Současná literatura na toto téma z této oblasti je pouze od jediného autora – Zdeňka Procházky, který obec Novosedly (Neubäu) a osady Liščí Hora (Fuchsberg) a Růžov (Rosendorf) zpracoval v knize Putování po zaniklých místech Českého lesa, I. Domažlicko. Tato kniha stručně popisuje většinu zaniklých obcí a osad v jižní části Českého lesa. Vodní brusírny (Hammerschleife, Erlbachsäge, Geilschlagschleife a Schwarzweiher) stručně

zpracoval v knize Sklářství v Českém lese na Domažlicku a Tachovsku. Problémem jeho knih je často domyšlivost faktů nebo úplně vymyšlení nových informací nepodložených žádnými podklady nebo důkazy, proto se z těchto knih dalo čerpat jen velmi málo.

2 Oblast

Celá oblast se nachází v Plzeňském kraji v okrese Domažlice. Nyní se z větší části nachází na katastrálním území města Bělé nad Radbuzou a část se nachází na katastrálním území Rybník. Ze západu a severu je vymezena údolím řeky Radbuzy (výjimku tvoří lokalita Schwarzweiherschleife a Neugebaute Säge nacházející se v údolí Huťského potoku), z jihu sedlem mezi vrchem Výšina a Horšínský háj a na východě údolím Bystřického potoka.

Celá oblast se nachází na úpatí a svazích vrchu Výšina (707 m. n. m.) a jeho sekundárních vrcholů Srnčí vrch (563 m. n. m.) a kóta 617 m. n. m. Název této hory prošel mnoha změnami. Když v okolí žili Němci, jmenovala se Neubäuhöhe. Po odsunu nebyl název počeštěn, jak tomu často bývalo, ale byl odvozen od bližší osady Liščí Hora, tedy Liščí hora. Nyní se ovšem ustálil název Výšina, který se používá i v mapách.

2.1 Historické správní začlenění oblasti

Celá oblast spadala pod panství Heiligenkreuz (Újezd Svatého Kříže), které asi od roku 1480 vlastnil rod Lamingenů z Albenreuthu (původně pocházející z Bavorska). V roce 1683 Wolf Maxmilián Lamingen z Albenreuthu (později řečený Lomikar) prodal panství Kašparu Zdeňkovi Kaplíři ze Sulevic, obránci Vídně proti Turkům. V jeho držení ovšem Újezd dlouho nezůstal, již v roce 1686 umírá bezdětný a panství připadá jeho třetí manželce Anně Terezii Cukrové z Tamfeldu. Cukrové z Tamfeldu drží Újezd do roku 1796, kdy ho zdědili Kocové z Dobrše. Jindřichovi Kocovi z Dobrše byl majetek zkonfiskován na základě Benešových dekretů v roce 1945.⁴

Před rokem 1918 spadala oblast pod hejtmanství Horšovský Týn, okres Hostouň. Od roku 1918 pod správní okres Horšovský Týn, soudní okres Hostouň. V roce 1961 byl zrušen okres Horšovský Týn a celá oblast byla zařazena do okresu Domažlice, ve kterém je do dnešních dnů. Po roce 1918 spadá správní okres Horšovský Týn do Plzeňského kraje, od

4 BĚLOHLÁVEK, M. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. IV. Západní Čechy*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1985. 521 s.

roku 1940 do roku 1969 do kraje Západočeského (bývalé kraje Karlovarský a Plzeňský), poté zpět do Plzeňského.⁵

2.2 Farnosti

Většina oblasti (tzn. Novosedly, Liščí Hora a Růžov) patřila pod farnost Újezd Svatého Kříže (Heiligenkreuz) s farním kostelem Nalezení Sv. Kříže, který byl postaven pravděpodobně v roce 1384. Na začátku 17. století byla zdejší farnost evangelická pod vlivem zdejší vrchnosti - Wolfa Bedřicha Lamingena z Albenreuthu. Od roku 1613 zde působí farář Zachariáš Theobald. Po českém stavovském povstání a pokatoličtění Českých zemí bylo panství zkonfiskováno a prodáno jeho bratru Wolfu Vilémovi, tak přichází na zdejší farnost od roku 1669 katoličtí faráři. Poslední evangelický farář se jmenoval Jakob Schaumars.⁶

Obec Smolov (v našem případě pouze její osada Nový Dvůr) patřila pod farnost Bělá nad Radbuzou (Weissensulz) s farním kostelem Panny Marie Sedmibolestné. Tato farnost byla zřízena až v roce 1786 ovšem kostel zde stál již od roku 1697. Před vznikem fary v Bělé nad Radbuzou patřil Nový dvůr pod farnost v Železné (Eisendorf) s farním kostelem svaté Barbory.^{7 8}

2.3 Řeka Radbuza

Řeka Radbuza pramení na severozápadním svahu vrchu Lysá hora. Stéká západním směrem kolem obce Závist (Neid) do obce Rybník(Waier), od které pokračuje severním směrem širokým údolím. V těchto místech byla řeka regulována nově vybudovaným narovnaným korytem.

Přibližně na 9. kilometru svého toku vtéká do úzkého hlubokého údolí mezi vrchy Výšina a Velký Zvon (862 m. n. m.). Právě u začátku tohoto údolí se nachází Steinerova pila (Steinermühle). Přibližně po 500 metrech vtékala do rybníku, který patřil k Neuhofer Spiegelfabrique a z něj vycházel systém kanálů a náhonů vedoucí přes Hammerschleife, Neubäuschleife, Geilschlagschleife až k Novodvorskému mlýnu (Neuhofmühle). Řeka pokračuje severním směrem a u Geilschlagschleife se točí na směr přibližně východní.

5 *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970: počet obyvatelů a domů podle obcí a částí obcí podle správního členění k 1. lednu 1972 a abecední přehled obcí a část obcí v letech 1850-1970.* 3. sv. Praha: SEVT, 1978.

6 LIEBSCHER, K. *Der politische Amtsbezirk Bischofteinitz.* 1. vyd. Bischofteinitz, 1913

7 SEDLÁČEK, A. *Místopisný slovník historický království českého.* 2. vyd. Praha: Argo, 1998. 1043 s.

8 *Tereziánský katastr český. Sv. I, Rustikál (kraje A-CH).* 1. vyd. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 1964. 323 s.

Na místě bývalého Novodvorského mlýna byl postaven začátek regulovaného koryta, které bylo dokončeno v roce 1971. Celková délka regulace je 2270 metrů a obsahuje 32 stupňů (jezů). Stěny a dno jsou vyskládány kamennými bloky a zpevněny betonem. Projekt byl vypracován již v roce 1961, ale k ústnímu projednání došlo až 2. října 1968. Při projektování regulace řeky podal Státní statek Hostouň požadavek na zachování náhonu na Růžovský mlýn pro případnou závlahu.⁹

Následně v napřímeném korytě protéká kolem pozůstatků Růžovského mlýna (Rosenmühle) a vtéká do Bělé nad Radbuzou. Řeka Radbuza se vlévá do řeky Mže na území města Plzně.

3 Historie osídlení

3.1 Příchod Němců do českého pohraničí

Němci do českého pohraničí přicházejí ve 12. a 13. století na pozvání posledních Přemyslovců. Měli osídlit české pohraniční pohoří a z této oblasti posléze vznikly Sudety. Půdu dostávali za velmi výhodnou cenu od vrchnosti i církve do dědičného nájmu. Tento krok byl výhodný pro obě strany, protože v hustě zalidněných západních zemích, což bylo i Německo, již bylo málo místa pro obživu, a proto se kolonisté stěhovali a usazovali dále na východ, v našich zemích. Pro panovníka to bylo výhodné z hlediska hospodářského. Němci přinášeli své zvyklosti a umy, zvláště svůj právní systém, ale také řemesla a nové nástroje, a to přinášelo hospodářský rozvoj pro celé království.¹⁰

V Českém lese se usazovali hlavně dřevorubci a skláři z důvodu rozsáhlých lesů a ložisek křemenného písku, proto první obce zakládané na území tohoto pohoří měly charakter dřevorubeckých osad nebo zázemí pro sklárny (ubytování pracovníků). Toto schéma odpovídá i vybrané oblasti, kde nejstarší osadou je Liščí Hora (Fuchsberg), která byla založena kolem roku 1400 a následovala obec Novosedly (Neubäu) v roce 1500 jako dřevorubecká osada.¹¹

9 *Státní okresní archiv Domažlice: fond Místní národní výbor Smolov: č. kart. 4, inv. č. 57, sign. 208, Vodní hospodářství - Úprava Radbuzy.*

10 BURYÁNEK, J. *Interkulturní vzdělávání II. Doplněk k publikaci Interkulturní vzdělávání nejen pro středoškolské pedagogy.* 1. vyd. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., 2005. 172 s. ISBN 80-903510-5-0

11 *Výroční publikace k 7. Annafest - Treffen der Pfarrgemeinde Waier.* Schwarzach, 1978

3.2 Vysídlení německého obyvatelstva

Od května do srpna roku 1945 probíhal takzvaný „divoký odsun“, který se ovšem této oblasti nedotkl.

2. srpna 1945 byl schválen vítěznými mocnostmi 2. světové války na Postupimské konferenci transfer Němců z Československa a ten začal fungovat organizovaně. Na základě Benešových dekretů bylo Němcům odebráno státní občanství, byla jim zabavena půda a nemovitý majetek. Na německé podniky byla uvalena národní správa, což se týká Steinerhmühle, Rosenhmühle a pila Nový Dvůr (Erlbachsäge). K transferu bylo povoleno pouze zavazadlo o hmotnosti 30 kg. Tento organizovaný odsun probíhal v průběhu roku 1946.¹²

Němci z Novosedel (Neubäu), z Liščí Hory (Fuchsberg) byli shromažďováni v Újezdu Svatého Kříže (Heiligenkreuz). Němci ze Smolova (Schmolau), kam katastrálně spadá Nový Dvůr (Neuhof) a Růžov (Rosendorf) byli shromažďováni v Bělé nad Radbuzou (Weissensulz). Z příslušné železniční stanice, resp. zastávky byli deportováni vlakem do Holýšova (okr. Domažlice) a poté jiným vlakem do americké zóny Německa.¹³

4 Novosedly (Neubäu)

4.1 Popis, poloha

Obec Novosedly (Neubäu) se nachází na jihozápadním svahu vrchu Výšina (Neubäuhöhe) nad řekou Radbuzou nad jejím pravým břehem. Do katastrální obce Novosedly (Neubäu) spadala také osada Liščí Hora (Fuchsberg) a celková rozloha činila 330 ha.¹⁴ Domy byly situované okolo obdélné návsi a dále podél cesty sestupující do údolí Radbuzy, kde se nacházela Steinerova pila (Steinerhmühle) a napojovala se na silnici Rybník (Waier) - Smolov (Schmolau). Celkem zde bylo 45 čísel popisných (viz Tabulka 3). Ve vsi byla kaple svatého Jiří, jednotřídní škola (č.p. 32), která byla ve roce 1928 rozšířena na dvojtřídní, dvě ubytovací zařízení (č.p. 8 a 33), obchod se smíšeným zbožím (č.p. 2), obecní pec, mlýn s pilou (č.p. 25) a cihelna. Na území vsi se nacházeli 2 rybníčky - jeden

12 KUKLÍK, J. - KUKLÍK, J. *Dějepis pro gymnázia a střední školy 4 Nejnovější dějiny*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, a. s., 2005. 216 s. ISBN 80-7235-175-3

13 Osobní výpověď pana Drachslera

14 CHROMEČ, B. *Místopisný slovník Československé republiky*. 2. vyd. Praha: Československý kompas, 1935. 778 s.

přímo uprostřed návsi a druhý v nové části vsi mezi č.p. 43 a 45.¹⁵ Nejbližší četnická stanice se nacházela v Rybníku (Waier), železniční zastávka vzdálená 6 km v Újezdu Svatého Kříže (Heiligenkreuz), pošta, telegraf, telefon a žel. stanice vzdálená 6 km v Bělé nad Radbuzou (Weissensulz).¹⁶ (viz Obr. 2, 3, 4)

4.2 Historie

Ves byla založena okolo roku 1500 hornofalckými lesními dělníky jako dřevorubecká osada se 4 roubenými domy. V polovině 17. století zničil ves velký požár a po něm se začala rozšiřovat i podél cesty směrem do údolí. Právě těchto 7 nových domů bylo nazýváno „Neugebau“ a postupem času se tento název zkrátil a zobecnil na celou obec. Do roku 1945 se stále rozšiřovala. (viz Graf 1)¹⁷

V roce 1757 je v obci evidováno již 12 hospodářů: 4 domkáři (do 1 výsevkového štrychu rolí - 0,285 ha), 7 chalupníků (5,1 - 15 str. rolí) a 1 hospodář (15,1 - 30 str. polí) (viz Tabulka 1). Bonita polí je uváděna 7 (trojnásobná sklizeň oproti setbě). Obyvatelé vsi se zabývali hlavně dobytčářstvím, popř. předením.¹⁸

Na začátku 20. století byla postavena nad vsí naproti školní budově novogotická kaple svatého Jiří na náklady zdejšího rodáka Georga Rebitzera, který se v roce 1869 odstěhoval do Spojených států a na stavbu kaple poslal 1000 \$.¹⁹

4.3 Likvidace

Po vysídlení německého obyvatelstva vsi v roce 1946 zůstala obec prázdná. Ves nebyla dosídlena, jen na Steinerhmühle byl do roku 1947 umístěn národní správce Hubert Herrmann. O č.p. 17, 30, 36 zažádaly Československé státní lesy, o č.p. 1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 28 zažádaly Československé státní statky. Č.p. 20, 29 a 33 byly prodány jako bouračky do Horšovského Týna (č.p. 29 za 840 Kčs). K prodejní smlouvě č.p. 33 je připojen popis, který ukazuje typickou stavbu bohatších majitelů zdejší oblasti: Obytná budova je patrová o rozměrech 10x15 metrů vysoká 5 metrů. Zdivo je kombinované zděné a roubené, stropy rákosové a střecha pokrytá eternitem, popř. taškami. Budova stájí s

15 *Výroční publikace k 7. Annafest - Treffen der Pfarrgemeinde Waier*. Schwarzach, 1978

16 CHROMEČ, B. *Místopisný slovník Československé republiky*. 2. vyd. Praha: Československý kompas, 1935. 778 s.

17 *Výroční publikace k 7. Annafest - Treffen der Pfarrgemeinde Waier*. Schwarzach, 1978

18 *Tereziánský katastr český; Rustikál (kraje K-Ž). Sumář a rejstřík; Dominikál. II. díl; Rustikál (kraje A-Ch)*. Praha: Archivní správa MV, 1964, 1970. 524 s.

19 *Der ehemalige Kreis Bischofteinitz und die deutschen Gemeinden im Bezirk Taus* [prezentace na CD-ROM]. Furt im Wald, 2005. Prezentace vyžadující OS Windows. Dostupné v Heimatkreismuseum Bischofteinitz, Furth im Wald.

klenbou má rozměry 4x10 metrů vysoká 3 metry a zdivo je kamenné. Dřevěná stodola na čtvercovém půdorysu o straně 7 metrů vysoká 4 metry. Č.p. 29 ukazuje také typickou stavbu chudších majitelů: Roubená stavba pokrytá šindelem s povalovými stropy, střecha eternitová. O ostatních domech v obci se nepodařilo získat konkrétní informace.²⁰

4.4 Současný stav

V současné době nestojí v lokalitě bývalé vsi žádný dům. Z některých domů se zachovaly sklepy, ale obvodové zdivo bylo odvezeno na jiné stavby, či rozkradeno, jelikož domy byly stavěny podél cesty, tudíž byly velmi dobře přístupné pro techniku na odvoz stavebního materiálu. Z domů mimo náves se nezachovalo nic, kromě srovnaných ploch, na kterých domy stály. Výjimku tvoří dům č.p. 44, ve kterém se zachovala jedna suterénní místnost o rozměrech 7,5x5 metrů a na místě se nachází množství cihel a opracovaných kamenů. Na místě domu č.p. 27 se také našlo mnoho zbytků cihel a okenních ostění.

Z domů na návsi (viz Obr. 5) se zachovaly výraznější zbytky: z obytných budov mnohdy sklepy (č.p. 1, 2, 8), ze stájí a stodol většinou umístěných za obytnou budovou ve dvoře i obvodové zdi do výšky pasu (č.p. 9). V lokalitách domu č.p. 8 a 7 se podařilo objevit již zasypané zděné studny.

Nejvýraznějším reliktem vsi je návesní rybníček, který je dodnes naplněn vodou. V lokalitě návsi je také zachován systém vodních kanálů a jímek. Tyto kruhové jímky jsou situované podél cesty od kostela na náves, kde ústí do rybníčku. Tento systém pravděpodobně sloužil k odvodu vody z cesty, tudíž k její ochraně před erozí. Druhý krytý vodní kanál vede podél cesty mezi domy č.p. 5 a 6 a ústí trubkou do betonové nádržky obdélného půdorysu odtud voda vytékala zase trubkou a krytým kanálem pod cestou do míst domu č.p. 31, dál se kanál nepodařilo najít.

Ze školy (č.p. 32) se zachovala pouze rovina, na které budova školy stála. Z kaple je znatelná zpevněná terasa. Z budovy kostela se zachovaly pouze rozházené cihly a zlomky eternitu po okolí. Na místě kaple je nyní osazen litinový kříž s Kristem a kamenným podstavcem s porcelánovou destičkou s vyobrazením kaple (viz Obr. 6).

Celá lokalita vsi je porostlá náletovou zelení (hlavně jasanem ztepilým a kopřivou dvoudomou). Mezi náletovými dřevinami se zachovali ovocné stromy (jabloně, hrušně, třešně, višně) v bývalých zahradách a okrasné stromy (jírovice u č.p. 9, na návsi nad rybníčkem, po cestě ke kapli).

20 *Státní okresní archiv Domažlice*: fond Místní národní výbor Smolov: č. kart. 3, inv. č. 51, sign. 181, Příděly nemovitostí.

4.5 Steinerova pila (Steinermühle)

4.5.1 Poloha, popis

Mlýn a pila se nacházel na levém břehu Radbuzy u cesty vedoucí z Novosedel (Neubäu) k silnici Rybník (Waier) - Smolov (Schmolau). Vlastnili ho Josef a Anna Steinerovi a katastrálně náležel k Novosedlům (Neubäu) a nesl č.p. 25. Náhon dlouhý přibližně 250 metrů odbočoval z koryta Radbuzy a vodu zadržovala jednoduchá stavidla přehrazující koryto řeky. Náhon vede přímo ke mlýnu, před cestou z něj odbočuje boční výpust. Nad budovami mlýna se točí na směr kolmý k řece a vtéká do železobetonových vantrók širokých 3 metry a dlouhých 8,5 metru. Areál mlýna se skládal ze tří budov. (viz Obr. 7, 8)

Ve vodní knize, ve které je zachycen stav k 27. březnu 1876, se nachází následující údaje: Voda tekla na prkenné vantroky o šířce 2,185 metru a hloubce 0,42 metru. Následně se rozdělovaly na 2 ramena. Jedno vedlo nad vodní kolo pohánějící mlýnské zařízení a druhé nad kolo pohánějící pilu. Mlýnské vantroky vedoucí stále stejným směrem byly široké 1,079 metru a vantroky na pilu byly široké 0,68 metru zahýbaly doprava. Podle komise mohl být stav hladiny vody ve společných vantrókách ve výšce 0,4216 metru. Obě kola byla na horní vodu a měla průměr 3,635 metru.²¹

4.5.2 Historie

Přesně se neví, kdy byl mlýn založen, ale muselo se tak stát mezi lety 1843 a 1876, jelikož na mapách Stablního katastru ještě není zaznamenán a z roku 1876 pochází zápis ve vodní knize. Tomuto roku odpovídá již výše zmíněný popis. Pravděpodobně v roce 1922 byl mlýn kompletně přestavěn (viz Obr. 7). Usuzuje se tak, jelikož na vodních mapách (1876) je zaznamenán starý stav a na pozemkových mapách (1927) je již zaznamenán přestavěný mlýn. V korytě řeky Radbuzy byl také nalezen kámen s vytesaným nápisem „Erbaut im Jahre MCMXXII“ (překl. „Postaveno v letech 1922“) (viz Obr. 8).

4.5.3 Likvidace

V roce 1945 je podnik na základě Benešových dekretů znárodněn a jako národní správce je dosazen pracující dělník Hubert Herrmann. Ten je však zatčen a z důvodu nástupu trestu je podnik 28. října 1946 Státními lesy a statky zrušen. Je určen likvidátor - národní správce pily Nový Dvůr (Erlbachsäge) Josef John a ten k 1. lednu 1947 sepisuje

21 *Státní okresní archiv Domažlice: OkÚ Horšovský Týn, č. kart. 100, č. inv. 100, vodní kniha.*

veškerý majetek. K mlýnu patřilo 93 a 51 m² polí, 2 ha 11 a 46 m² luk, 54 m² zahrad, 20 a 71 m² pastvin, 2 ha 7 a 10 m² lesů, 10 a 46 m² staveb, 5 dojnic a 4 slepice. Následně jsou budovy srovnány se zemí.²² (viz Obr. 9)

4.5.4 Současný stav

Z bývalého mlýna jsou zachovány zbytky jezu v korytě řeky Radbuzy. Náhon je téměř po celé své délce velmi dobře znatelný. Přímo u lokality mlýna je náhon přímo zachován, jelikož jeho stěny jsou betonové. Před cestou je zachována boční výpust. Náhon následně vede pod cestou a za ní je zachován nejlépe. Železobetonové vantroky jsou zachována jen boční stěna je povalena. Pod vantroky se nachází zbytky vodního kola (věnce, lopatky, trámký). Následně pokračuje jalový příkop odvádějící vodu zpět do Radbuzy. První půlka je zasypána stavební sutí pravděpodobně při demolici budov. Jeho druhá polovina je zachována a její stěny jsou vyskládány kameny.

Z budovy na levém břehu náhonu se zachoval pouze základ západní stěny. Z hlavní budovy se zachovaly základy stěn. Na místě budovy vedoucí podél řeky je nyní obdélné návrší stavební sutí. Z mostku se zachovaly pouze zpevněné břehy řeky, které spojily betonové panely (viz Obr. 10). Sloupky mostku se válejí v korytě řeky. Pod mostkem na břehu řeky také leží tvarovaný sloupek s již zmiňovaným nápisem.

V blízkosti zbytků budov se nachází množství vzrostlých lip, které jsou patrné i z historického snímku.

5 Liščí Hora (Fuchsberg)

5.1 Popis, poloha

Osada Liščí Hora (Fuchsberg) katastrálně náležela k obci Novosedly (Neubäu) (od roku 1950 k obci Rybník). Domy stály na odlesněném jihozápadním svahu vrchu Výšina (Neubäuhöhe). Skládala se z 3 oddělených skupin statků, které se nacházeli podél cesty z Novosedel (Neubäu) přes Bystřici (Wistersitz) do Bělé nad Radbuzou (Weissensulz). Byly to nejnižší a zároveň největší skupina domů (někdy nazývaná Wespenhäuseln), prostřední skupina (nyní se nazývá Ovčín) a nejsevernější skupina, původní administrativní střed obce (viz Obr. 12). Ves byla zemědělského charakteru. Celkem zde bylo 16 čísel popisných (viz Tabulka 4). V roce 1930 se jeden obyvatel osady hlásil k Československé

²² *Státní okresní archiv Domažlice: ONV Horšovský Týn, č. kart. 171, Věci konfiskační.*

národnosti, ostatní k národnosti německé.²³ Nejbližší četnická stanice se nacházela v Rybníku (Waier), železniční zastávka vzdálená 5 km v Újezdu Svatého Kříže (Heiligenkreuz), pošta, telegraf, telefon a žel. stanice vzdálená 5 km v Bělé nad Radbuzou (Weissensulz).²⁴ (viz Obr. 11)

5.2 Historie

Osada byla pravděpodobně založena okolo roku 1400, ovšem první písemná zmínka o vsi pochází až z roku 1591. Původně zde byl jeden velký svobodný dvůr s názvem Eigentümer Gach. Postupně v blízkosti vznikaly další statky. Od roku 1789 patřila ves Fuchsberg pod panství Újezd Svatého Kříže (Heiligenkreuz) a od roku 1913 spadala katastrálně pod Novosedly (Neubäu).²⁵ V I. berní rule se nachází popis vsi Fuchsberg: *"Ves tato leží pod lesem mezi vrchy, rolí jsou tertiae classis, luka mírné, stavení dobré, jinší živnosti nevedou. Vrchnosti veliký činže peněžité a obilný dává, neb z vlastní půdy vrchnosti vyzdviženo jest."*²⁶

Tereziánský katastr uvádí ve vsi 5 hospodářů: 1 domkáře (do 1 str. rolí) a 4 hospodáře (15,1 - 30 str. rolí) (viz Tabulka 2). Také uvádí, že na území vsi se nachází násadní rybník Fuxberger na jednu a půl kopy ryb.²⁷

5.3 Likvidace

Stejně jako u obce Novosedly (Neubäu) i zde zůstala osada po odsunu německého obyvatelstva prázdná. Ovšem v této osadě byl pokus o dosídlení. Bylo zachováno několik domů určených pro tento účel, ostatní byly rozebrány na stavební materiál. Retrospektivní lexikon obcí uvádí v roce 1970 13 obyvatel ve třech domech.²⁸ Pravděpodobně se jedná o domy č.p. 8 a 16, ze kterých se zachovaly nejvýraznější zbytky. V roce 1980 už osada byla prázdná a nadále sloužila jako zdroj stavebního materiálu. Dodnes se u jednotlivých zbytků domů u cesty zachovaly zarostlé haldy kamenů připravených k odvozu.

23 *Statistický lexikon obcí v zemi České*. Praha: Orbis, 1934. 613 s.

24 CHROMEČEK, B. *Místopisný slovník Československé republiky*. 2. vyd. Praha: Československý kompas, 1935. 778 s.

25 *Výroční publikace k 7. Annafest - Treffen der Pfarrgemeinde Waier*. Schwarzach, 1978

26 DOSKOČILOVÁ, M. *Berní rula*. Sv. 23, *Kraj plzeňský, Díl 1*. 1. vyd. Praha: SPN, 1952. 442 s.

27 *Tereziánský katastr český; Rustikál (kraje K-Ž). Sumář a rejstřík; Dominikál. II. díl; Rustikál (kraje A-Ch)*. Praha: Archivní správa MV, 1964, 1970. 524 s.

28 *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970*. Praha: SEVT, 1978

5.4 Současný stav

V současné době se v lokalitě bývalé osady nachází jeden neobývaný dům č.p. 8, který sloužil sezónně k ustájení krav. Tato zachovalá budova nám ukazuje, jak vypadala většina domů německého obyvatelstva v této oblasti. Podlouhlá budova, která spojuje obytnou část s chlévy pod jednou střechou. Obytná část se skládala ze 4 místností a chodby, která propojovala obě části domu. Z této chodby vedli kamenné schody do suterénu a na půdu a dále zde byly 4 dveře: 2 do obytné části a 2 do chlévů. Obytná část se skládá ze čtyř místností. Prvními dveřmi směrem do chlévů se vstupuje do malé slepé místnosti. Druhé směřovaly přes menší místnost do chlévů pro krávy, které zabírají celou šířku budovy a jsou největší místností v budově. Za nimi se nachází úzká podlouhlá místnost taktéž přes celou šířku budovy. Do chlévů a do poslední místnosti vedly samostatné vstupy.

Půda je rozdělena na dvě části příčkou. V první části byly trámy pobity podlahovými prkny, ale v druhé podlahová prkna chybí. Suterén byl přístupný buď samostatným vchodem z druhé strany budovy, jelikož se nachází v příkrém svahu, nebo z chodby obytné části. Skládá se z několik za sebou jdoucích místností zabírající celou šířku budovy.

Nyní jsou vstupy, kterými se krávy do budovy dostávaly zastavěny různými barikádami (pletivo, koryto na vodu), tudíž je dům prázdný a chátrá. Z krovu střechy někdo vyřezal podlahové trámy, ale tak, že nenarušily statiku krovu. (viz Obr. 13)

Z nejjihnější lokality (Wespenhäuseln) se zachovalo nejméně. Z budov nad cestou se stal zdroj kamenů, které jsou do dnešních dnů u cesty složené a připravené k odvozu. Z tohoto důvodu z této části zbyly jen výrazné terénní nerovnosti a základy jen u nejbližších budov. Z budov pod cestou se zachovaly výraznější zbytky: základové zdivo, popř. zídky. Nejvýraznějším reliktem je zachovalá studánka s pitnou vodou a pod ní prázdná nádržka vyskládaná kameny.

Lokalita dnes nazývaná Ovčín se skládala ze 6 budov. Jedna z nich se zachovala kompletně (č.p. 8). Bezprostředně jižně před budovou č.p. 8 se nachází malý rybníček. Po budově umístěné přímo u č.p.8 se nezachoval jediný náznak. Na jejím místě je nyní plocha z betonových panelů a je zde umístěna cisterna na vodu pro dobytek. Z jižněji umístěných objektů se zachovaly terénní nerovnosti, popř. nižší zídky a klenutý sklep. Ze dvou příčně umístěných objektů se nezachovalo nic.

Z nejsevernější lokality se zachovaly zbytky do výše podlah přízemí (suterén s chlévy) u statku č.p. 16 (viz Obr. 14) a základové zdivo z objektů č.p. 14. Z objektu č.p. 15

umístěného nad cestou se zachovalo zdivo vysoké až 2m pouze ze severnější budovy. Z jižnější budovy byl nalezen pouze sotva znatelný zářez ve svahu.

Jako u většiny zaniklých lokalit je i tato zarostlá náletovou zelení. U některých objektu se nacházejí ovocné stromy.

6 Růžov (Rosendorf)

6.1 Popis, poloha

Osada Růžov (Rosendorf) katastrálně náležela pod obec Smolov (Schmolau), s obcí ovšem mnoho společného neměla. Spadala pod farnost Újezd Svatého Kříže (Heiligenkreuz), zatímco Smolov (Schmolau) spadal pod farnost Bělá (Weissensulz). Také měla vlastní číslování domů.

Domy stály podél severní strany cesty vedoucí od Neubäuschleife a napojovala se na silnici z Bystřice (Wistersitz) do Bělé nad Radbuzou (Weissensulz). Postupně, jak se osada rozšiřovala vznikaly domy i na opačné straně silnice. Ke vsi náležel také Růžovský mlýn (Rosenmühle, č.p. 11, 12) stojící v údolí Radbuzy přímo pod obcí. Ve vsi se nacházel také hostinec (č.p. 7). Celkem zde k roku 1945 bylo 16 čísel popisných (viz Tabulka 5) (viz Obr. 15).

Nejbližší četnická stanice, pošta, telegraf, telefon a železniční stanice byla v Bělé nad Radbuzou (Weissensulz) vzdálené 3 kilometry. Nejbližší farní kostel a železniční zastávka byla v Újezdu Svatého Kříže (Heiligenkreuz) vzdáleném 3 kilometry.²⁹

6.2 Historie

Osada Růžov (Rosendorf) byla založena roku 1735, když Johann Wenzel Cukr z Tamfeldu prodal pozemky podél cesty na území obce Smolov (Schmolau) osadníkům. Osada vznikla jako jedna z nejmladších v celém Českém lese.³⁰

6.3 Likvidace

V roce byl veškerý majetek zabaven na základě Benešových dekretů všem obyvatelům osady. Osada měla být po odsunu německého obyvatelstva dosídlena, ovšem o přiděl

29 CHROMEČEK, B. *Místopisný slovník Československé republiky*. 2. vyd. Praha: Československý kompas, 1935. 778 s.

30 LIEBSCHER, K. *Der politische Amtsbezirk Bischofteinitz*. 1. vyd. Bischofteinitz, 1913

nemovitosti zažádaly pouze tři rodiny. Dům č.p. 15 dostali Stanislav a Marie Cingrošovi se třemi syny, dům č.p. 16 Vladimír a Filomena Cingrošovi, obě rodiny původem z Horodiště (okres Žitomír, SSSR). Rosenmühle (č.p. 11, 12) dostali pod národní správu 6. března 1946 Ludmila a Josef Bartákoví z Okrouhlice (okres Havlíčkův Brod). Státní statek v Horšovském Týně zažádal o domy č.p. 9, 10 a 14 a o parcely pod těmito domy. Horské pastvinářské družstvo „Smolov“ v Horšovském Týně zažádalo o domy č.p. 13 a parcelu pod tímto domem.³¹ Domy zůstaly neobydlené a vzhledem k velmi dobré dostupnosti techniky byly velmi rychle rozebrány na stavební materiál. I dosídlenci postupně odcházeli a v roce 1970 již byla osada včetně Rosenmühle pustá.

6.4 Současný stav

Z jednotlivých domů, které nebyly dosídleny, zbyly jen velmi skromné zbytky, převážně jen terénní nerovnosti se zlomky cihel nebo jinými zbytky. Výjimečně se zachovaly klenuté sklepy (č.p. 5 a 13) (viz Obr. 16). Z dosídlených domů se zachovaly výraznější pozůstatky. U domů přímo v osadě (č.p. 15 a 16) se zachovalo celá podezdívka s chlévy a sklepními prostory, nyní zavezené odpadky.

V okolí budov se nalézají mnoho relikvů každodenního života, např. střepy hrnců, dvířka od kamen, mříž z okna. U zbytků domu č.p. 6 se nachází složené celé eternitové pokrytí střechy. Za budovami zarůstají nádržky na vodu nebo hnojiště.

Za domy byly umístěné zahrady a sady, které jsou převážně zachovalé jen zplanělé.

6.5 Růžovský mlýn (Rosenmühle)

6.5.1 Popis, poloha

Růžovský mlýn (Rosenmühle) se nachází v údolí Radbuzy přibližně 500 metrů severně od osady Růžov (Rosendorf).

Areál mlýna se skládal ze tří budov uspořádané do tvaru písmene U, a tak tvořící obdélníkový dvůr. Obytná budova byla označena jako č.p. 11 a budova s turbínou, mlýnicí a pekárnou jako č.p. 12. Třetí stranu dvora tvořila dřevěná stodola. (viz Obr. 17, 18)

Ve vodní knize je zápis ze 7. října 1875 popisující mlýn: Mlýn nacházející se na pravém břehu řeky Radbuzy. Mlýn měl jedno kolo na horní vodu o průměru 3,793 metru.

31 *Státní okresní archiv Domažlice: fond Místní národní výbor Smolov: č. kart. 3, inv. č. 51, sign. 181, Příděly nemovitostí.*

Vantroky byly 0,54 metru široké i hluboké, ale povolený stav hladiny vody ve vantrókách byl pouze 0,23 metru vysoký.³²

6.5.2 Historie

Mlýn vznikl pravděpodobně zároveň se vsí a první majitel mlýna byl Andreas Preyß zmiňovaný roku 1752. Andreas Preyß předává mlýn v roce 1777 svému zeti Johannu Georgu Steinsdörferovi. Poté následuje jeho syn Josef Steinsdörfer, který hospodaří ve mlýně do roku 1863. Josef Steinsdörfer neměl žádného syna, a tak polovina mlýna připadá vdově Margharetě a druhá polovina jeho 4 dcerám. Nejdříve je mlýn na krátkou dobu pronajímán, následně ponechán vlastnímu osudu. V roce 1880 však vykupuje od svých sester podíly Theresie Steinsdorfer, která si následně bere za manžela Wenzela Roitha z Engelmühle a spolu začínají hospodařit na mlýně. Na konci 19. století je mlýn poprvé přestavěn. Wenzel Roith umírá v roce 1906. Vdova Theresie Roith nechala postavit mezi lety 1906 a 1911 kapličku nedaleko od mlýna při cestě do Růžova (Rosendorf). (viz Obr. 19)

Jejich syn Franz Roith studuje odbornou mlynářskou školu ve Wormsu na Rýně, kterou ukončil diplomem roku 1911 (viz Obr. 20) a po smrti matky v roce 1916 se ujímá Rosenmühle. V roce 1919 je mlýn kompletně přestavěn, v roce 1926 je osazena Francisova turbína místo již nedostačujícího kola a po roce 1930 je vestavěna do budovy s mlýnicí pekárna s pecí na chleba (viz Obr. 21).³³

6.5.3 Likvidace

V roce 1945 byl podnik Rosenmühle na základě Benešových dekretů Franzovi Roithovi zabaven (viz Obr. 22) a 6. března 1946 byl na mlýn dosazen národní správce Josef Barták s manželkou Ludmilu, oba pocházející z Okrouhlice v okrese Havlíčkův Brod.³⁴

V roce 1966 navštívil poprvé po odchodu svůj mlýn Franz Roith s celou rodinou. Mlýn byl již opuštěn, ale volně přístupný se vším vybavením a technikou. Kolem roku 1970 byl mlýn zlikvidován, jelikož druhá návštěva bývalého majitele v roce 1973 našla mlýn již v troskách na hromádách.³⁵

32 *Státní okresní archiv Domažlice*: OkÚ Horšovský Týn, č. kart. 100, č. inv. 100, vodní kniha.

33 Osobní archiv pana Klause Oehrleina

34 *Státní okresní archiv Domažlice*: fond Místní národní výbor Smolov: č. kart. 3, inv. č. 51, sign. 181, Příděly nemovitostí.

35 Osobní výpověď pana Klause Oehrleina

6.5.4 Současný stav

Z celého mlýna se zachovaly velmi výrazné zbytky. Náhon je znatelný od své druhé poloviny, zbytek byl zasypán při regulaci řeky. Systém trubek a bočních přepadů přímo u budovy mlýna je celý zachován. Z budov nejvíce zůstalo právě ze strojovny turbíny a mlýnice, ve stěně je ještě znatelný otvor pro hřídel vodního kola, zazděný při osazování turbíny v roce 1926. Z obytných prostorů jsou zachovány prostory pod zvýšeným přízemím ještě s mřížemi v okenních otvorech (viz Obr. 24). Po stodole se zachovalo pouze základové zdivo.

Kaplička je nejzachovalejší částí mlýnského areálu. Ještě nyní stojí až 2 metry vysoké zdi na půdorysu 2,75 x 2,5 metru, před ústřední místností byla umístěna předsíňka o rozměrech 2,75 x 2 metru, kterou podpíraly dva oktagonálních sloupy. Vnitřní prostory kapličky mely rozměry 1,5 x 1,75 metru (viz Obr. 23). Okolo kapličky je velké množství zbytků cihel a poházených kamenů se zdiva. Byl zde nalezen i původní pant ze vstupu do kapličky.

7 Nový Dvůr (Neuhof)

7.1 Poloha, popis

Osada Nový Dvůr (Neuhof) katastrálně patřila pod obec Smolov (Schmolau). Nebylo to souvislé osídlení, jako na příklad Růžov (Rosendorf), ale osada se skládala z vodních provozů v údolí Radbuzy. Nejvýše položená brusírna skla se nazývala Erste Obere Hammer (překlad: První Horní Hamr), níže položený Neubäuschleife, následoval Geilschlagschleife a Novodvorský mlýn (Neuhofermühle). V údolí levobřežního přítoku Radbuzy - Hutského potoka (Karlbach) se nachází dvojice provozů nazývaných Schwarzweiher (překlad: Černý rybník) a Neugebaute Säge. Do osady patřil také velký statek umístěný při silnici ze Smolova (Schmolau) do Bělé (Weissensulz), který je dnes nazýván Nový Dvůr dříve ovšem Meierhof. Mezi Novodvorským mlýnem (Neuhofermühle) a Smolovem (Schmolau) ležela samota Cihlářské Domky (Ziegelhäuserln).

Není známo jestli se osada jmenovala podle velkého statku nebo podle Neubäuschleife. Nejbližší četnická stanice, telegraf, telefon, pošta a železniční stanice byla v Bělé nad Radbuzou vzdálené 4 kilometry. Celá osada patřila pod farnost Bělá nad Radbuzou.³⁶

³⁶ CHROMEČ, B. *Místopisný slovník Československé republiky*. 2. vyd. Praha: Československý kompas, 1935. 778 s.

7.2 Historie

Původně stál v osadě jen dvůr Meierhof a Novodvorský mlýn (Neuhofermühle). Kolem roku 1788 zakládá František Koller v údolí Radbuzy první brusírny a leštírny skla. V roce 1802 však všechny šlejfy vykoupil baron Václav Koc z Dobrše od jeho syna Františka Václava Kollera. Baron Koc zakládá firmu zvanou Neuhofer Spiegelfabrique (Novodvorská zrcadlárna), která obsahovala všechny šlejfy na Radbuze, Schwarzweiherschleife a dokonce i šlejf postavený u Štráské huti (Strasshütten - mimo oblast). Na začátku 19. století prožívala firma největší rozmach, kdy vyvážela svá zrcadla do Prahy i do Bavorska. Ve 20. letech 20. století však firma ukončila svou činnost a majitelé jednotlivých šlejfů předělávali své provozy na pily nebo je úplně zavírali a opouštěli.³⁷

7.3 Hammerschleife

7.3.1 Poloha, popis

Brusírna a leštírna skla Hammerschleife ležela v údolí Radbuzy na levém břehu řeky. Jméno leštírny prodělalo mnoho změn. Na začátku 19. století se nazývala Erste Obere Hammer, postupně se měnil na Oberhammer, Obere Hammerschleife nebo Hammerschlag. Občas se objevuje počestělý název Horní Hamr.

Původně se areál Hammerschleife skládal ze 2 provozů ve vodní knize nazvaných Obere Hammerschleife a Die zweite untere Hammerschleife. V inventáři Neuhofer Spiegelfabrique pak Erste Obere Schleife a Zweite Obere Hammerschleife (což je logičtější než Zweite untere H. jak je uváděno ve vodní knize).

Ve vodní knize se nachází zápis z 8. října 1875 popisující Obere Hammerschleife následovně: Brusírna a leštírna skla leží na levém břehu řeky Radbuzy a na levém břehu náhonu. Leštírnu a brusírnu pohánějí dvě kola na horní vodu každé o průměru 5,057 metrů. Má vantroky z prken široké 1,632 metru a boční stěny vysoké 0,474 metru. Podle komise smí vantrokami protékat voda o výšce hladiny 0,289 metru. 19 metrů před vantrokami odbočuje jalový příkop o šířce 1,395 metru a hloubce 1,246 metru. Stavidla jalového příkopu byla vysoká 0,974 metru. 440 metrů proti proudu náhonu se nachází rybník, který zadržoval vodu pro všechny provozy Neuhofer Spiegelfabrique na Radbuze.

37 PROCHÁZKA, Z. *Sklářství v Českém lese na Domažlicku a Tachovsku*. 3. upr. a rozš. vyd. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2009. 287 s. ISBN 80-86125-97-8.

Z 8. října 1875 pochází také popis Die zweite untere (obere) Hammerschleife: Leží na levém břehu Radbuzy a na levém břehu náhonu. Provoz pohání 2 kola na horní vodu obě o průměru 5,057 metru. Vantroky jsou z prken a jsou široké 1,957 metru a hluboké 0,579 metru. Podle komise je ve vantrokách povolený stav hladiny vody 0,175 metru. 22,758 metru proti proudu náhonu se nacházel jalový příkop s přepadem o šířce 1,238 metru a hloubce 1,132 metru a stavidla byla vysoká 0,855 metru.³⁸

Tento podoba ovšem neodpovídá stavu kolem roku 1945, jelikož byly leštírny a brusírny přestavěny.

Areál brusírny a leštírny po přestavbě se skládal z jedné velké provozní budovy stojící podél kanálu. V této budově byly umístěny všechny stroje a zařízení. Dále se v areálu nacházeli domky dělníků a stodoly a chlévy. Celkem se zde nacházelo 6 objektů z toho 3 domy byly obytné a žilo v nich 24 obyvatel.³⁹ Náhon vytékal z rybníku a tekla svým starým korytem. Původně však nad dvěma budovami zahýbal v pravém úhlu, ale nyní zatáčel již dříve pod tupým úhlem a směřoval k jedné velké budově, která zaujala přibližně místo po dvou předchozích. Starý náhon byl postupně zasypáván již použitým červeným leštícím práškem. Odpadní kanál pak mířil šikmo zpět do koryta řeky Radbuzy. (viz Obr. 25)

7.3.2 Historie

Oba šlejfy byly pravděpodobně postaveny Františkem Kollerem kolem roku 1788 a v roce 1802 je od jeho syna Františka Václava Kollera koupil baron Koc z Dobrše.⁴⁰ Na začátku 19. století pracoval v Erste Obere Hammer jako brusič Thomas Armer a jako leštič Johann Liebl, v Die zweite untere (obere) Hammerschleife jako brusič Fridrich Häupler a jako leštič Georg Huttner.⁴¹

Brusírna a leštírna musela být přestavěna mezi lety 1875 a 1904, jelikož ve vodních mapách je zachycena ještě stará podoba a na fotografii z roku 1904 již nový stav. (viz Obr. 26)

7.3.3 Likvidace

V roce 1945 byl zabaven (viz Obr. 27) a jeho obyvatelé odsunuti pro německou národnost. Objekt následně chátral a byl stržen a odstraněn z důvodu bezpečnosti.

38 *Státní okresní archiv Domažlice: OkÚ Horšovský Týn, č. kart. 100, č. inv. 100, vodní kniha.*

39 *Statistický lexikon obcí v zemi České. Praha: Orbis, 1934. 613 s.*

40 PROCHÁZKA, Z. *Sklářství v Českém lese na Domažlicku a Tachovsku*. 3. upr. a rozš. vyd. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2009. 287 s. ISBN 80-86125-97-8.

41 *Státní oblastní archiv Plzeň - oddělení zemědělsko-lesnických fondů a sbírek: Velkostatek Újezd Svatého Kříže, č. kart. 136, č. inv. 745, účty Neuhofer Spiegelfabriquer 1822-1834.*

7.3.4 Současný stav

Z rybníka se zachovala hráz s betonovou propustí do náhonu a na druhé straně s přepledem. Právě u něj je hráz protržena, aby mohla řeka Radbuza protékat. Náhon je dobře znatelný a v první polovině v něm ještě teče voda, která následně vytéká protrženým břehem, ale i nadále je náhon velmi dobře zachovalý. Přímo v areálu brusírny a leštírny jsou zachovány betonové sloupky pro vantroky a dvě mohutné lednice (místo, kde se nacházela vodní kola) (viz Obr. 29). Odvodní kanál je znatelný až k řece.

Z hlavní provozní budovy se zachovalo velmi málo. Jen malý betonový podzemní prostor pravděpodobně určený pro transmisi (nález ložisek) (viz Obr. 28). Ještě v devadesátých letech 20. století se zde nacházel větší sklepní prostor, který ovšem již nyní zanikl. Jakékoliv obvodové zdivo budovy zmizelo beze zbytku. Z ostatních budov se zachovaly jen základové zdi.

V prostoru starého náhonu se nachází haldy červeného leštícího prášku a v celém areálu se nachází množství zbytků stavebního materiálu, kovových předmětů, ale i kachlí, zbytků bot a mnoho dalšího. Roste zde velké množství kulturních rostlin, např. keře pámelníku, bledule atp.

7.4 Neubäuschleife a pila Nový Dvůr (Erlbachsäge)

7.4.1 Poloha, popis

Neubäuschleife později pila Nový Dvůr (Erlbachsäge) leží v údolí Radbuzy na levém břehu řeky u křižovatky silnice ze Smolova (Schmolau) do Rybníku (Waier) a cesty do Růžova (Rosendorf).

Ve vodní knize je zápis také z 8. října 1875 a zní následovně: Leží na levém břehu Radbuzy a pohání ji 2 kola na horní vodu každé o průměru 5,057 metru. Vantroky široké 1,185 metru a hluboké 0,579 metru byly zkonstruovány z prken a povolená hladina vody v nich dosahovala 0,158 metru nad dno vantrok. Jedno kolo se nacházelo u budovy napravo od kanálu a pohánělo pilu a druhé u budovy nalevo od kanálu a pohánělo brusírnu skla. Proti proudu náhonu 144 metrů se nacházel jalový příkop široký 1,422 metru.⁴²

Později byl celý areál přestavěn na pilu. Budova napravo od náhonu byla stržena a na jejím místě byla postavena nová budova, která ale neměla s vodním provozem nic společného. Sloužila jako obytná a administrativní budova firmy Neuhofer Spiegelfabrique.

42 *Státní okresní archiv Domažlice: OkÚ Horšovský Týn, č. kart. 100, č. inv. 100, vodní kniha.*

Budova nalevo od kanálu byla přestavěna a sloužila jako pila (viz Obr. 31). Dále se v areálu nacházelo mnoho menších objektů (sklady, stodoly,...). Celkem zde žilo 23 obyvatel.⁴³ (viz Obr. 30)

7.4.2 Historie

Neubäuschleife byl založen až déle v kaskádě šlejfů na Radbuze. Na mapě z roku 1826 je zakreslen jen tužkou⁴⁴, ale ve stabilním katastru (1843) je již zaznamenán, tudíž musel vzniknout mezi lety 1826 a 1843. Nejprve zde fungovala brusírna skla a pila zároveň, po přestavbě však již fungovala jen pila na místě brusírny. Pila se nazývala Erlbachsäge po svém správci Franzovi Erlbachovi.

7.4.3 Likvidace

Na základě Benešových dekretů byla pila znárodněna (viz Obr. 32) a byl jí změněn název na Pila Nový Dvůr. Jako národní správce sem byl dosazen Josef John, který sečetl veškerý majetek: 1 ha 4 a 27 m² polí, 40 a 27 m² luk a 3 a 48 m² ostatní. Do roku 1989 se zde postupně měnili národní správci, jelikož pila nadále fungovala.⁴⁵

V devadesátých letech však svou činnost ukončila. Poté dlouho chátrala. V roce 1999 byla stržena budova pily a ponechána byla pouze bývalá administrativní budova, na které byla opravena střešní krytina a příležitostně slouží k rekreaci.

7.4.4 Současný stav

Vzhledem k tomu, že celý areál je soukromý pozemek a je oplocen pletivem. Nebylo možné detailně prozkoumat pozůstatky.

Jediná zachovalá budova je bývalá administrativní budova. Z budovy pily se zachovaly obvodové zdi, ve kterých se povaluje původní zařízení (viz Obr. 33). Prostor mezi silnicí a býv. budovou je příležitostně využíván k uskladnění dřeva za kalamit (Kyrill – 2007). V celém areálu je množství původního zařízení složeného na haldách. Budova je příležitostně využívána.

43 *Statistický lexikon obcí v zemi České*. Praha: Orbis, 1934. 613 s.

44 PROCHÁZKA, Z. *Sklářství v Českém lese na Domažlicku a Tachovsku*. 3. upr. a rozš. vyd. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2009. 287 s. ISBN 80-86125-97-8.

45 *Státní okresní archiv Domažlice: fond Místní národní výbor Smolov: č. kart. 3, inv. č. 54, sign. 201.1, Evidence půdy, převody, nájmy*.

7.5 Geilschlagschleife

7.5.1 Poloha, popis

Geilschlagschleife (někdy nazývaný Mittlere Geyerschlagschleife nebo zkráceně Geilschlag či Geischlag) se nacházel na konci uzavřeného údolí Radbuzy v místě, kde se otevíralo do plochého údolí a řeka se začala stáčet na východ. Celý areál se nacházel bezprostředně u silnice Smolov (Schmolau) – Rybník (Waier).

Ve vodní knize je nazván Untere Hammerschleife a náleží k němu popis z 8. října 1875. Leží na levém břehu Radbuzy a na levém břehu kanálu. Je poháněn 2 koly na horní vodu o průměru 5,059 metru. Vantroky jsou široké 1,528 metru a boční stěny vysoké 0,790 metru. Dovolená hladina vody ve vantrokách je 0,368 metru, ale mohla být zadržena na 0,579 metru. Od vantroky 94,4 metru proti proudu náhonu se nacházel jalový příkop ze dřeva široký 1,24 metru a hluboký 0,90 metru. K tomuto příkopu je připojena ochranná deska vysoká 1,501 metru, která udržuje předepsaný stav vody.⁴⁶

Tento stav pravděpodobně výjimečně odpovídal i stavu meziválečnému. Původně se voda sbírala odpadní z Erlbachsäge a z malého potůčku tekoucího ze stráně. Poté ovšem byla odpadní voda z Erlbachsäge svedena přímo zpět do Radbuzy a Geilschlagschleife poháněl pouze již umiňovaný potůček. Voda odtékající jalovým příkopem i odpadním kanálem tekla do náhonu na Novodvorský mlýn (Neuhofermühle).

Areál se skládal z jedné velké budovy, která byla brusírna i leštírna a zajišťovala veškerý provoz šlejfu. Dále zde stály 2 obytné budovy a stodola a další menší objekty. Celkem zde žilo 19 obyvatel.⁴⁷ (viz Obr. 34)

7.5.2 Historie

Zdejší šlejf byl postaven s ostatními kolem roku 1788 Františkem Kollerem a odkoupen baronem Kocem z Dobrše od jeho syna Františka Václava Kollera roku 1802.⁴⁸ Mezi lety 1822 a 1834 pracoval jako brusič v Mittlere Geyerschlagschleife Sebastian Häupler a jako leštič Joseph Siegl.⁴⁹ Těsně po roku 1830 byl starý šlejf stržen a postaven nový. K stavbě nové budovy se zachovaly plány (viz Obr. 35).⁵⁰

46 *Státní okresní archiv Domažlice: OkÚ Horšovský Týn, č. kart. 100, č. inv. 100, vodní kniha.*

47 *Statistický lexikon obcí v zemi České.* Praha: Orbis, 1934. 613 s.

48 PROCHÁZKA, Z. *Sklářství v Českém lese na Domažlicku a Tachovsku.* 3. upr. a rozš. vyd. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2009. 287 s. ISBN 80-86125-97-8.

49 *Státní oblastní archiv Plzeň - oddělení zemědělsko-lesnických fondů a sbírek: Velkostatek Újezd Svatého Kříže, č. kart. 136, č. inv. 745, účty Neuhofer Spiegelfabrikue 1822-1834.*

50 *Státní oblastní archiv Plzeň - oddělení zemědělsko-lesnických fondů a sbírek: Velkostatek Újezd Svatého*

7.5.3 Likvidace

Po zavření Neuhofer Spiegelfabriku nebyl Geilschlagschleife využíván k broušení ani leštění a nebyl ani nijak adaptován. Byl využíván pouze k bydlení. Po roce 1946 byl znárodněn (viz Obr. 36) a po odchodu zdejšího německého obyvatelstva chátral. 29. června 1959 byl vydán příkaz pro stržení 3 mlýnů a domků na lukách pod Smolovem, mezi které patřil i Geilschlagschleife.⁵¹

7.5.4 Současný stav

Celá délka náhonu je velmi dobře zachována, jelikož v něm stále teče voda z potůčku, který je do náhonu sveden. Začátek náhonu a ohyb toku potoku je vyskládán kameny a je téměř neporušen. Až k jalovému příkopu, kudy voda vytéká, je náhon funkční poslední část k průtoku pod silnicí je zachován ale zarostlý vegetací. Samotný ohyb náhonu a průtok pod silnicí je také téměř neporušen, jelikož byl vybudovaný z betonu.

Na místě bývalé lednice je nyní bažinatá prohlubeň a místo budovy je plně stavení suti. Základové zdi jsou zachovány jen velmi výjimečně (viz Obr. 37). Z 2 obytných objektů a stodoly se zachovalo základové zdivo.

Celý areál je zarostlý kopřivou dvoudomou a dalšími náletovými druhy.

7.6 Novodvorský mlýn (Neuhofermühle)

7.6.1 Poloha, popis

Novodvorský mlýn (Neuhofermühle, hovorově nazývaný Palla-mühle) ležel v otevřeném údolí řeky Radbuzy pod obcí Smolov (Schmolau) u soutoku Radbuzy s Huťským potokem (Karlbach). Jednalo se o mlýn poháněný vodním kolem a pilu. Vodu ke mlýnu přiváděl 1 kilometr dlouhý náhon, který začínal v korytě řeky Radbuzy u Geilschlagschleife a sbíral vody vytékající právě z Geilschlagschleife. Následně do něho vtekl Huťský potok (Karlbach). Mezi světovými válkami se mlýn skládal ze zděné obytné budovy, ve které byla umístěna také mlýnice, z maštalí umístěných kolmo k obytné budově, stodoly a budovy pily umístěné naproti obytné. V blízké stráni se nacházel klenutý sklípek. Majitelé vlastnili jednoho koně, polnosti a louky.⁵² (viz Obr. 38, 39)

Kříže, mapa č. 97, inv. č. 885, plán blíže neurčené pily.

51 *Státní okresní archiv Domažlice*: fond Místní národní výbor Smolov: č. kart. 4, inv. č. 61, sign. 326, Věci stavební.

52 Osobní výpověď paní Marie Komárkové

Ve vodní knize se nachází zápis ze 7. října 1875: Leží na levém břehu řeky Radbuzy a pohání ho jedno kolo na horní vodu o průměru 3,635 metru. Vantroky jsou široké 1,17 metru a boční stěny jsou vysoké 0,42 metru. Výška hladiny vody mohla být podle komise 30 centimetrů. Na pravé straně mlýnského náhonu nad mlýnskou budovou se nacházel drtič křemene pro sklárny v okolí. Pohánělo ho kolo na horní vodu o průměru 3,635 metru a dřevěné vantroky byly široké i hluboké 0,48 metru. V mlýnských vantrokách po 1,211 metru se nacházela na levé straně výpust široká 1,264 metru, která plnila funkce jalového příkopu.⁵³

7.6.2 Historie

Mlýn samotný byl postaven před rokem 1743, jelikož se zachovala smlouva, ve které prodává Georg Arbes mlýn Johanu Wenzelovi Cukrovi z Tamfeldu (viz Obr. 40). Od té doby patřil mlýn vrchnosti. V Tereziánském katastru se uvádí, že mlýn v Novém Dvoře má jedno kolo s pilou na stálé vodě a jedno na nestálé.⁵⁴

Mezi lety 1843 a 1875 byl u mlýna vybudován již výše zmíněný drtič křemene pro místní sklárny hlavně v Karlově huti. Drcení křemene nemá dlouhého trvání, jelikož během první světové války a po ní už u mlýna drtič nestojí.

Mlýn vykoupila od vrchnosti rodina Träger během první světové války, ale jako nájemce hospodařila na mlýně již dříve. Po první světové válce se však ve mlýně již nemlelo. Majitelé jen řezali dřevo a vyráběli šindele, dále vozili jedním koněm dřevo do sklárny.⁵⁵

7.6.3 Likvidace

Josef a Františka Träger byli odsunuti se svými třemi dcerami na jaře roku 1946 a jejich mlýn byl znárodněn (viz Obr. 41). Po jejich odchodu byl mlýn neobydlen a chátral. 29. června 1959 byl vydán příkaz pro stržení 3 mlýnů a domků na lukách pod Smolovem, mezi které patřil i Novodvorský mlýn (Neuhofermühle).^{56 57}

53 *Státní okresní archiv Domažlice*: OkÚ Horšovský Týn, č. kart. 100, č. inv. 100, vodní kniha.

54 *Tereziánský katastr český; Rustikál (kraje K-Ž). Sumář a rejstřík; Dominikál. II. díl; Rustikál (kraje A-Ch)*. Praha: Archivní správa MV, 1964, 1970. 524 s.

55 Osobní výpověď paní Marie Komárkové

56 Osobní výpověď paní Marie Komárkové

57 *Státní okresní archiv Domažlice*: fond Místní národní výbor Smolov: č. kart. 4, inv. č. 61, sign. 326, Věci stavební.

7.6.4 Současný stav

V současné době nezbyla z budov mlýna jediná památka, jelikož byly důsledně zbořeny a rozebrány (viz Obr. 42). Již ani klenutý sklípek, který zůstal zachován ve stráni, se na dané lokalitě nenachází. Jediným pozůstatkem jsou zbytky náhonu, který je znatelný u zbytků Geilschlagschleife. Vedle starého náhonu byl vybudován nový na závlahu, a proto je možná záměna. Původní náhon se nachází blíže silnice. Je znatelný až k regulovnému korytu Huťského potoka (Karlbach). Poté vedl přes louku k budovám mlýna. Tato část je zasypána a v terénu neznatelná, ale na ortofotomapách lokality je možné vidět tmavší pruh travin, který přesně odpovídá trase náhonu.

Celá dnešní situace lokality značně neodpovídá původní z důvodu regulace koryta řeky Radbuzy a Huťského potoka (Karlbach), která byla napříměna.

7.7 Schwarzweiher

7.7.1 Poloha, popis

Lokalita Schwarzweiher (Někdy nazývaná Schwarzsäge nebo počestěle Černý rybník) se nachází v údolí Huťského potoka (Karlbach) u cesty ze Smolova (Schmolau) do Karlovy hutě (Karlbachhütte). Původně objekt fungoval jako brusírna skla patřící pod Neuhofer Spiegelfabrique, následně pila a mlýn. (viz Obr. 43)

Ve vodní knize je zápis z 8. října 1875 popisující objekt následovně: Pila leží na levém břehu Huťského potoka (Karlbach). Kolo na horní vodu o průměru 5,057 metru je poháněno vodou z Huťského potoka (Karlbach), která je shromažďována v rybníce. Vantroky z prken jsou 0,67 metru široké a 0,71 metru hluboké. Podle komise smí být hladina vody ve vantrokách 0,26 metru, ale cizím zájmem může být zvýšena na 0,56 metru. Přepad rybníku široký 5,452 metru je 0,863 metru nad hladinou rybníku.⁵⁸

7.7.2 Historie

Šlejf byl pravděpodobně postaven s ostatními brusírnami a leštírnami v údolí Radbuzy kolem roku 1788 Františkem Kollerem a byl vykoupen Václavem Kocem z Dobrše v roce 1802 od Františka Václava Kollera.⁵⁹ V brusírně pracoval mezi lety 1822 a 1834 brusič

58 *Státní okresní archiv Domažlice: OkÚ Horšovský Týn, č. kart. 100, č. inv. 100, vodní kniha.*

59 PROCHÁZKA, Z. *Sklářství v Českém lese na Domažlicku a Tachovsku*. 3. upr. a rozš. vyd. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2009. 287 s. ISBN 80-86125-97-8.

Adam Stamm.⁶⁰ Následně musel být šlejf přestavěn na pilu, jelikož v zápisu ve vodní knize je zapsán jako pila. Po první světové válce už pila nefungovala a budova chátrala. V roce 1929 vydal ředitelství velkostatku Újezd Svatého Kříže (Heligenkreuz, bývalé panství) rozhodnutí o přestavbě budovy (lednice a provozní místnosti) na byt. Zdůrazněna je nutná oprava střechy šindelem, aby nevznikala další škoda. Přestavba proběhla během roku 1930 (viz Obr. 44).⁶¹

7.7.3 Likvidace

V roce 1946 byli obyvatelé odsunuti pro německou národnost, objekt nebyl dosídlen, postupně se rozpadal a sloužil jako zdroj stavebního materiálu.

7.7.4 Současný stav

Na místě původního rybníku byl společností Lesy ČR, a. s. postaven nový, který slouží k rekreaci (viz Obr. 45). Náhon je znatelný jen bezprostředně nad zbytky budovy ve velmi skromných zbytcích. Z půdorysu budovy ve tvaru písmene L se zachovaly obvodové zdi do výše až jednoho metru a podpěrný zděný sloup (viz Obr. 46). V návodní stěně se zachoval otvor pro hřídel vodního kola. Kolem zbytků budovy rostou kulturní rostliny (např. pámelník).

7.8 Neugebaute Säge

7.8.1 Poloha, popis

Pila se nacházela v údolí Huťského potoka (Karlbach) bezprostředně pod Schwarzweiher. Náhon začínal přímo u budovy předcházejícího provozu v korytě potoka. Vedl pod cestou a dále podél cesty do Karlovy hutě (Karlbachhütte). Postupně se stále rozšiřoval a vytvářel malý, podlouhlý, mělký rybník, který zadržoval vodu. (viz Obr. 43)

Ve vodní knize je zápis z 8. října 1875: Pila leží na levém břehu Huťského potoka (Karlbach) a je poháněna vodním kolem na horní vodu o průměru 5,057 metru. Vantroky z prken jsou 0,7 metru široké a 0,6 metru hluboké. Hladina vody ve vantrokách je dle komise povolena na výšku 0,4 metru.⁶²

60 *Státní oblastní archiv Plzeň - oddělení zemědělsko-lesnických fondů a sbírek*: Velkostatek Újezd Svatého Kříže, č. kart. 136, č. inv. 745, účty Neuhofer Spiegelfabrique 1822-1834.

61 *Státní oblastní archiv Plzeň - oddělení zemědělsko-lesnických fondů a sbírek*: Velkostatek Újezd Svatého Kříže, č. kart. 35, č. inv. 22, korespondence pily v Novém Dvoře.

62 *Státní okresní archiv Domažlice*: OkÚ Horšovský Týn, č. kart. 100, č. inv. 100, vodní kniha.

7.8.2 Historie

Pila vznikla mezi lety 1843 a 1875, jelikož na mapě stabilního katastru není zaznamenán a zápis ve vodní knize pochází z roku 1875.

7.8.3 Likvidace

Objekt fungoval jako pila do roku 1945, kdy byl zabaven svým majitelům, kteří byli odsunuti pro německou národnost a 29. června 1959 byl vydán příkaz pro stržení 3 mlýnů a domků na lukách pod Smolovem, mezi které patřil i zdejší objekt.⁶³

7.8.4 Současný stav

Náhon na pilu je zachován a dobře znatelný po celé své délce. Z budovy se nezachovalo téměř nic, jen malá zpevněná terasa, na které pravděpodobně stál jeden z objektů. Velmi dobře je zachována bývalá lednice a odvodní kanál, který je vyzděn kameny (viz Obr. 47). V býv. lednici se nachází množství původního materiálu: Zbytky dřevěné nádoby s obručí a další zbytky dřevěných prken.

7.9 Cihlářské Domky (Ziegelhäuseln)

7.9.1 Poloha, popis

Skupina domů Cihlářské Domky (Ziegelhäuseln, někdy nazývaná též Ziegelhütten) se nacházely na pastvinách pod obcí Smolov (Schmolau) podél zaniklé cesty vedoucí od Novodvorského mlýna (Neuhofermühle) na křižovatku silnice ze Smolova (Schmolau) do Rybníku (Waier) s cestou na Karlovu huť (Karlbachhütte).

Samota se skládala ze 3 domů a dalších menších provozních objektů (stodola, chlévy,...) a celkem zde žilo 43 obyvatel.⁶⁴ (viz Obr. 48)

7.9.2 Historie

O Cihlářských Domcích se nepodařilo získat podrobnější informace. Skupina 5 domů je zakreslena v mapách stabilního katastru (1843). V mapě pozemkového katastru (1927) jsou již zakresleny jen 3 objekty.

63 *Státní okresní archiv Domažlice: fond Místní národní výbor Smolov: č. kart. 4, inv. č. 61, sign. 326, Věci stavební.*

64 *Statistický lexikon obcí v zemi České.* Praha: Orbis, 1934. 613 s.

7.9.3 Likvidace

Domy byly opuštěny po roce 1946, jelikož jejich němečtí majitelé byli odsunuti. Skupina domů nebyla dosídlena a 29. června 1959 byl vydán příkaz pro stržení 3 mlýnů a domků na lukách pod Smolovem, což byly i Cihlářské Domky (Ziegelhäuseln).⁶⁵

7.9.4 Současný stav

V současné době je lokalita zahrnuta do velkých pastvin a pase se na ní dobytek. Z jednotlivých domů se zachovali jen terénní nerovnosti a v místech zahrad rostou osamocené stromy. (viz Obr. 49)

⁶⁵ *Státní okresní archiv Domažlice*: fond Místní národní výbor Smolov: č. kart. 4, inv. č. 61, sign. 326, Věci stavební.

Závěr

Popsané obce, osady a objekty v této práci je jen minimum z celkového množství lokalit, které zanikly z důvodu vysídlení německého obyvatelstva. Z oblasti v roce 1946 odešlo přes 700 obyvatel německé národnosti a zůstaly zde po nich osady s domy, ve kterých zanechaly většinu svého majetku. Tento stav ovšem nezůstal dlouho. Brzo byl zabavený majetek v lepším případě rozprodán za velmi nízké ceny, v horším rozkraden. Domy byly rozebírány na stavební materiál a jejich zbytky srovnávány se zemí. Větší štěstí měly domy, které byly dosídleny. Bohužel i ty byly do roku 1970 opuštěny a potkal je stejný osud jako ostatní. Z tohoto důvodu se v oblasti nachází již jen 2 stojící domy, z toho jeden je ve velmi špatném stavu a již teď slouží jako zdroj materiálu. Postupně z něj mizí trámy z krovu, kamenné schodnice a další použitelné součásti. Na druhém zachovalém domu byla nedávno opravena střešní krytina a příležitostně je využíván.

Z ostatních domů se v krajině zachovaly jen základové zdi a někdy ani ty ne, často jen hromada stavební sutě, která se již nikomu a nehodí a nejde dále využít. Pozůstatky po osídlení, které zde fungovalo přes 500 let, stále více zaniká a mizí, prorůstá vegetací, která ji narušuje a zakrývá.

Cíl práce vytčený v úvodu se podařilo splnit. Práce shrnula historii jednotlivých lokalit a ukazuje podobu oblasti před rokem 1945, kdy zde žili obyčejní lidé a vše zde fungovalo jako kdekoli jinde. Představuje současný stav, který se ovšem velmi rychle mění a stále více redukuje. Velmi důležitým výstupem práce je interaktivní mapa, ve které je zaznamenán každý objekt, u kterého je uveden majitel před rokem 1945, číslo popisné, název a obec, resp. osada. Součástí práce je také databáze snímků současného stavu většiny objektů.

S městským úřadem Bělá nad Radbuzou spolupracuji na projektu, v rámci kterého by měla po zaniklých lokalitách vzniknout naučná stezka zveřejňující textový výstup práce. Součástí tohoto projektu by mělo být i zveřejnění interaktivní mapy a databáze snímků.

Jsem si vědom toho, že práce zdaleka nevyčerpala téma a do budoucna se může dále rozšiřovat. V práci jsou obce a osady brány jako celek, bylo by možné rozpracovat historii jednotlivých objektů a podrobně v textu popsat jejich stav. Při množství materiálů, které je v archivech uloženo, nebylo v mých silách všechny prozkoumat.

Prameny a literatura

I. Archivní zdroje

- Státní okresní archiv Domažlice: fond Místní národní výbor Smolov: č. kart. 4, inv. č. 61, sign. 326, Věci stavební.
- Státní okresní archiv Domažlice: OkÚ Horšovský Týn, č. kart. 100, č. inv. 100, vodní kniha.
- Státní okresní archiv Domažlice: fond Místní národní výbor Smolov: č. kart. 3, inv. č. 54, sign. 201.1, Evidence půdy, převody, nájmy.
- Státní okresní archiv Domažlice: fond Místní národní výbor Smolov: č. kart. 3, inv. č. 51, sign. 181, Příděly nemovitostí.
- Státní okresní archiv Domažlice: fond Místní národní výbor Smolov: č. kart. 4, inv. č. 57, sign. 208, Vodní hospodářství - Úprava Radbuzy.
- Státní okresní archiv Domažlice: fond Místní národní výbor Smolov: č. kart. 3, inv. č. 50, sign. 180, Věci konfiskační.
- Státní okresní archiv Domažlice: ONV Horšovský Týn, č. kart. 171, Věci konfiskační.
- Státní okresní archiv Domažlice: Katastrální mapa Novosedly, ze sbírky katastrálních map.
- Státní okresní archiv Domažlice: Katastrální mapa Smolov, ze sbírky katastrálních map.
- Státní oblastní archiv Plzeň - oddělení zemědělsko-lesnických fondů a sbírek: Velkostatek Újezd Svatého Kříže, č. kart. 136, č. inv. 745, účty Neuhofer Spiegelfabrique 1822-1834.
- Státní oblastní archiv Plzeň - oddělení zemědělsko-lesnických fondů a sbírek: Velkostatek Újezd Svatého Kříže, č. kart. 35, č. inv. 22, korespondence pily v Novém Dvoře.
- Státní oblastní archiv Plzeň - oddělení zemědělsko-lesnických fondů a sbírek: Velkostatek Újezd Svatého Kříže, mapa č. 97, inv. č. 885, plán.

II. Výpovědi pamětníků a jejich archivy

- Komárková Marie, neteř bývalého majitele Novodvorského mlýna (Neuhofermühle), osobní výpověď ze dne 15.8.2011

- Klaus Oehrlein, vnuk bývalého majitele Růžovského mlýna (Rosenmühle), osobní výpověď ze dne 15.8.2011, osobní archiv
- pan Drachsler, syn bývalého majitele usedlosti v obci Pleš (Plöss), osobní výpověď ze dne 18.5.2011

III. Počítačové programy

- *Der ehemalige Kreis Bischofteinitz und die deutschen Gemeinden im Bezirk Taus* [prezentace na CD-ROM]. Furt im Wald, 2005. Prezentace vyžadující OS Windows. Dostupné v Heimatkreismuseum Bischofteinitz, Furth im Wald.

IV. Dobová literatura

- CHROMEČ, B. *Místopisný slovník Československé republiky*. 2. vyd. Praha: Československý kompas, 1935. 778 s.
- *Statistický lexikon obcí v zemi České*. Praha: Orbis, 1934. 613 s.
- LIEBSCHER, K. *Der politische Amtsbezirk Bischofteinitz*. 1. vyd. Bischofteinitz, 1913

V. Ostatní literatura

- PROCHÁZKA, Z. *Sklářství v Českém lese na Domažlicku a Tachovsku*. 3. upr. a rozš. vyd. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2009. 287 s. ISBN 80-86125-97-8.
- LUDĚK, Š. - URBÁNEK, R. - KLIMEŠOVÁ, H. *Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách II*. 1. vyd. Praha: Argo, 2008. 316 s. ISBN 978-80-257-0015-0.
- *Tereziánský katastr český; Rustikál (kraje K-Ž). Sumář a rejstřík; Dominikál. II. díl; Rustikál (kraje A-Ch)*. Praha: Archivní správa MV, 1964, 1970. 524 s.
- DOSKOČILOVÁ, M. *Berní rula. Sv. 23, Kraj plzeňský, Díl 1*. 1. vyd. Praha: SPN, 1952. 442 s.
- *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970*. Praha: SEVT, 1978.
- *Výroční publikace k 7. Annafest - Treffen der Pfarrgemeinde Waier*. Schwarzach, 1978. (dostupné u Judithy Šafaříkové, judith.safarikova@centrum.cz)
- KUKLÍK, J. - KUKLÍK, J. *Dějepis pro gymnázia a střední školy 4 Nejnovější dějiny*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, a. s., 2005. 216 s. ISBN 80-7235-175-3

- BURYÁNEK, J. *Interkulturní vzdělávání II. Doplněk k publikaci Interkulturní vzdělávání nejen pro středoškolské pedagogy*. 1. vyd. Praha: Člověk v tísní, o.p.s., 2005. 172 s. ISBN 80-903510-5-0 (dostupné na <http://www.varianty.cz/cdrom/>)
- BĚLOHLÁVEK, M. a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. IV. Západní Čechy*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1985. 521 s.
- SEDLÁČEK, A. *Místopisný slovník historický království českého*. 2. vyd. Praha: Argo, 1998. 1043 s.

Seznam příloh

I. Tabulkové přílohy

- Tabulka 1: Soupis chalupníků a jejich majetku v obci Novosedly v I. berní rule (k prosinci 1654)
- Tabulka 2: Soupis hospodářů a jejich majetku ve vsi Fuchsberg v I. berní rule (k prosinci 1654)
- Tabulka 3: Seznam domů, jejich názvů a majitelů v obci Novosedly (k roku 1945)
- Tabulka 4: Seznam domů, jejich názvů a majitelů v osadě Liščí Hora (Fuchsberg) (kolem roku 1945)
- Tabulka 5: Seznam domů, jejich názvů a majitelů v osadě Růžov (Rosendorf) (k roku 1945)

II. Grafické přílohy

- Graf 1: Vývoj počtu domů a obyvatel v obci Novosedly (Neubäu) mezi lety 1895 a 1946
- Graf 2: Vývoj počtu domů a obyvatel v osadě Liščí Hora (Fuchsberg) mezi lety 1839 a 1970
- Graf 3: Vývoj počtu domů a obyvatel v osadě Růžov (Rosendorf) mezi lety 1895 a 1946
- Graf 4: Vývoj počtu domů a obyvatel v osadě Nový Dvůr (Neuhof) mezi lety 1869 a 1970

III. Obrazové přílohy

- Obr. 1: Ukázka zápisu ve vodní knize.
- Obr. 2: Katastrální mapa obce Novosedly (Neubäu).
- Obr. 3: Dobová pohlednice z Novosedel (Neubäu) zachycující dům č.p. 8 (vlevo nahoře), školu č.p. 32 (vlevo dole) a kapli svatého Jiří (vpravo).
- Obr. 4: Dobová fotografie zachycující horní část návsi obce Novosedly (Neubäu), dům č.p. 31 (úplně vpravo), dům č.p. 7 (uprostřed) a dům č.p. 8 (vlevo).

- Obr. 5: Pohled na bývalou návěs obce Novosedly (Neubäu), horní rybníček je na místě domu č.p. 31, vedle návěsního rybníčku vlevo stál dům č.p. 1 a pod rybníčkem dům č.p. 23.
- Obr. 6: Pamětní kříž na místě kaple svatého Jiří v obci Novosedly (Neubäu).
- Obr. 7: Na katastrální mapě je zachycen stav před přestavbou Steinerovy pily (Steinermühle), ale stav po přestavbě je zakreslen červeným inkoustem.
- Obr. 8: Historická fotografie Steinerovy pily (Steinermühle), na mostku je vidět sloupek s nápisem, dnes ležící na břehu řeky pod mostkem.
- Obr. 9: Konfiskační výměr znárodnující Steinerovu pilu (Steinermühle).
- Obr. 10: Za řekou stála Steinerova pila (Steinermühle), úplně vlevo se nachází mostek.
- Obr. 11: Katastrální mapa osady Liščí Hora (Fuchsberg), patrná roztržitost na 3 skupiny domů.
- Obr. 12: Historická fotografie nejsevernější skupiny domů v Liščí Hoře (Fuchsberg), dům č.p. 15 (úplně vlevo), dům č.p. 14 se zvoničkou, dům č.p. 16 (vpravo).
- Obr. 13: Jediný zachovalý dům z osady Liščí Hora (Fuchsberg), č.p. 8.
- Obr. 14: Zbytky domu č.p. 16 v nejsevernější a nejzachovalejší části osady Liščí Hora (Fuchsberg).
- Obr. 15: Katastrální mapa osady Růžov (Rosendorf) s vpisky a opravami červeným inkoustem.
- Obr. 16: Zbytky domu č.p. 5 v osadě Růžov (Rosendorf), v obdobném stavu je většina ostatních domů.
- Obr. 17: Růžovský mlýn (Rosenmühle) je na katastrální mapě zachycen ve staré podobě, červeným inkoustem pak v podobě po přestavbě v roce 1919.
- Obr. 18: Historická fotografie Růžovského mlýna (Rosenmühle) z roku 1940.
- Obr. 19: Kaplička u Růžovského mlýna postavená Theresií Roith, stav v roce 1966.
- Obr. 20: Diplom Franze Roitha z odborné mlynářské školy ve Wormsu.
- Obr. 21: Plány na vestavbu chlebové pece do budovy Růžovského mlýna (Rosenmühle).
- Obr. 22: Konfiskační výměr znárodnující podnik Rosenmühle.
- Obr. 23: Současný stav kapličky u Růžovského mlýna (Rosenmühle).
- Obr. 24: Zbytky Růžovského mlýna (Rosenmühle), v levé polovině obytného křídla, v pravé mlýnské budovy, uprostřed se nachází blok strojovny turbíny.

- Obr. 25: Katastrální mapa zachycuje 2 objekty Hammerschleife, červeným inkoustem je zaznamenán stav po přestavbě.
- Obr. 26: Historická fotografie Hammerschleife, zachycuje velkou provozní budovu se zvoničkou a další menší objekty.
- Obr. 27: Konfiskační výměr znárodnující Hammerschleife.
- Obr. 28: Malá provozní podzemní místnost pod budovou Hammerschleife.
- Obr. 29: Nejzachovalejší část Hammerschleife - lednice pro vodní kola.
- Obr. 30: Na katastrální mapě je zachycen stav před přestavbou na pilu, červeným inkoustem je zaznamenán stav po přestavbě.
- Obr. 31: Nabídka dřevozpracujících strojů pro Erlbachsäge.
- Obr. 32: Konfiskační výměr znárodnující pilu Nový Dvůr.
- Obr. 33: Z pily Nový Dvůr se do současné doby zachovala jen administrativní budova, zbytky provozní budovy napravo od ní, stále se v areálu nachází původní zařízení.
- Obr. 34: Vodní mapa zachycující Geilschlagschleife.
- Obr. 35: Původní plány na přestavbu Geilschlagschleife z roku 1830.
- Obr. 36: Konfiskační výměr znárodnující Geilschlagschleife.
- Obr. 37: Pohled na místo provozní budovy Geilschlagschleife ze silnice Smolov (Schmolau) - Rybník (Waier).
- Obr. 38: Vodní mapa areálu Novodvorského mlýna (Neuhofermühle) s drtičem křemene.
- Obr. 39: Historická fotografie Novodvorského mlýna (Neuhofermühle).
- Obr. 40: Titulní strana smlouvy, kterou prodává Georg Arbes Novodvorský mlýn (Neuhofermühle) v roce 1743 vrchnosti.
- Obr. 41: Konfiskační výměr, kterým je Novodvorský mlýn (Neuhofermühle) znárodněn.
- Obr. 42: Místo budov areálu Novodvorského mlýna (Neuhofermühle).
- Obr. 43: Vodní mapa zachycující dvojici provozů Schwarzweiher a Neugebaute säge pod rybníkem na Huťském potoce (Karlbach).
- Obr. 44: Rozhodnutí o přestavbě Schwarzweiher na byt.
- Obr. 45: Nově vybudovaný rybník nad Schwarzweiher společností Lesy ČR, a.s.

- Obr. 46: Zbytky objektu Schwarzweiher, v popředí bývalá lednice pro vodní kolo, uprostřed podpěrný sloup.
- Obr. 47: Zachovalá lednice u objektu Neugebaute Säge.
- Obr. 48: Katastrální mapa Cihlářských Domků (Ziegelhäuseln).
- Obr. 49: Současný stav Cihlářských Domků (Ziegelhäuseln), domy se nacházely v prostoru se stromy a křovinami.

Tabulkové přílohy

chalupníci	strychů rolí	na zimu	na jaro	potahů	krav	jalovic	sviní
Erhart Rak	12	2	6	4	1	6	4
Pavel Gang	12	1	5	4	3	9	8
Jan Adler	8	1	5	6	2	5	7
Baltasar Kreman	6	1	5	4	1	4	6
Conrad Grim	8	0	3	2	1	1	2
Matěj Zeug	6	0	3	0	1	5	3
Tomáš Liebl	8	1	4	4	2	5	4
Martin Pfanner	10	1	4	4	2	4	2
Celkem	70	7	35	28	13	39	36

Tabulka 1: Soupis chalupníků a jejich majetku v obci Novosedly v I. berní rule (k prosinci 1654) (Tereziánský katastr český; Rustikál (kraje K-Ž). Sumář a rejstřík; Dominikál. II. díl; Rustikál (kraje A-Ch). Praha: Archivní správa MV, 1964, 1970. 524 s.)

sedláci	str. rolí	na zimu	na jaro	potahů	krav	jalovic	sviní
Jan Koch	18	4	6	6	6	8	12
Pavel Spindler	18	3	6	4	1	3	4
Matěj Koch	18	2	6	4	2	6	4
Matěj Werner	18	4	5	4	5	0	9
Jiřík Koch - pustý	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	72	13	23	18	14	17	29

Tabulka 2: Soupis hospodářů a jejich majetku ve vsi Fuchsberg v I. berní rule (k prosinci 1654) (Tereziánský katastr český; Rustikál (kraje K-Ž). Sumář a rejstřík; Dominikál. II. díl; Rustikál (kraje A-Ch). Praha: Archivní správa MV, 1964, 1970. 524 s.)

Číslo popisné	Jméno domu	Jméno majitele
1	Matl	Georg Wiedl
2	Flaochschneider	Josef Zeug
3	Vogelpepe	Josef Helgert
4	Wiedl	Georg Tremel
5	Flaoch	Johann Zeug
6	Mauser	Franz Rebitzer
7	Plattenhoners	Johann Helgert
8	Michlbauer	Franz Paul
9	Oawerl	Johann Dietz
10	Tischler	Josef Nowey
11	Schneiderseff	Hedwig Reis
12	Flaochsepl	Josef Zeug
13	Fritzen	Karl Grau
14	Czadafranz	Franz Czada
15	Peternigleppe	Josef Liebl
16	Voglhons	Johann Rebitzer
17	Mauerhansl	Karl Rebitzer
18	Balасhneider	Anna Wiedl
19	Gowara	Karl Lindl
20	Körber	Josef Körber
21	Mauertone	Anton Rebitzer
22	Peter	Peter Zeug
23	Beckenseff	Stefanie Neff
24	Zischenpeppe	Josef Kirsch
25	Steinermühle	Josef Steiner
26	Schmiedschwarz	Josef Grundler
27	Schwarzgirgl	Michael Tauer
28	Nigl	Franz Wiedl
29	Gobernatz	Johann Geier
30	Czadara	Johann Czada
31	Modlpepe	Josef Wiedl
32	Schulhaus	Georg Weber (učitel)
33	Thoma	Franz Paul
34	Zupfer	Josef Zupfer
35	Hederer	Friedrich Hederer

36	Maurer	Andreas Gobernatz
37	Tischlertone	Anton Rebitzer
38	Hütoal	Josef Rebitzer
39	Wastlresl	Theresia Gaag
40	Flaochgirgl	Georg Zeug
41	Maurerhons	Johann Rebitzer
42	Wiedlgirgl	Georg Wiedl
43	Czadaraseppl	Josef Czada
44	Binagirgl	Georg Gaag
45	Bauer	Franz Bauer

Tabulka 3: Seznam domů, jejich názvů a majitelů v obci Novosedly (Neubäu) (kolem roku 1945) (Výroční publikace k 7. Annafest - Treffen der Pfarrgemeinde Waier. Schwarzach, 1978.)

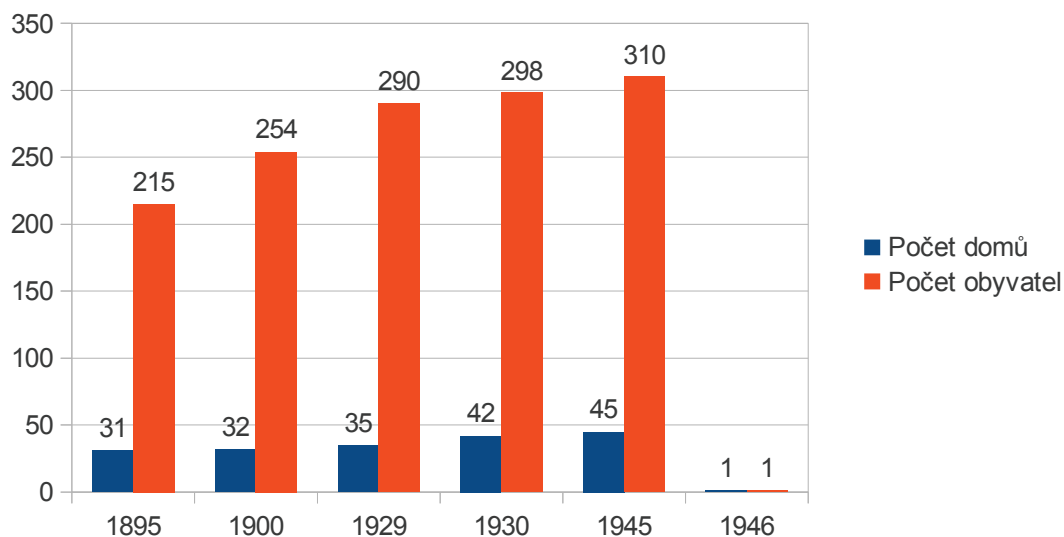
Číslo popisné	Jméno domu	Majitel
1	Bina-Andres	Andreas Gaag
2	Stecha-Fronz	Franz Gröbner
3	Reitmeier	Georg Zeug
4	Heisl-Fronz	Franz Zeug
5	Schloagen-Schmied	Wenzl Lang
6	Albust/Zimmerhansl	Franz Albust
7	Flaoch	Franz Hilpert
8	Wölfwenzl	Wenzl Dietz
9	Schwarzwöfl	Josef Gaag
10	Reitmeier-Franz	Franz Zeug
11	Honsenbauer	Josrf Hildwein
12	Peternigl	Anton Vogl
13	Fritzingirgl o. Auscherl	Georg Grau
14	Wirsenseppl	Josef Braun
15	Woastl	Josef Gaag
16	Wirsenpepe	Josef Braun

Tabulka 4: Seznam domů, jejich názvů a majitelů v osadě Liščí Hora (Fuchsberg) (kolem roku 1945). (Výroční publikace k 7. Annafest - Treffen der Pfarrgemeinde Waier. Schwarzach, 1978.)

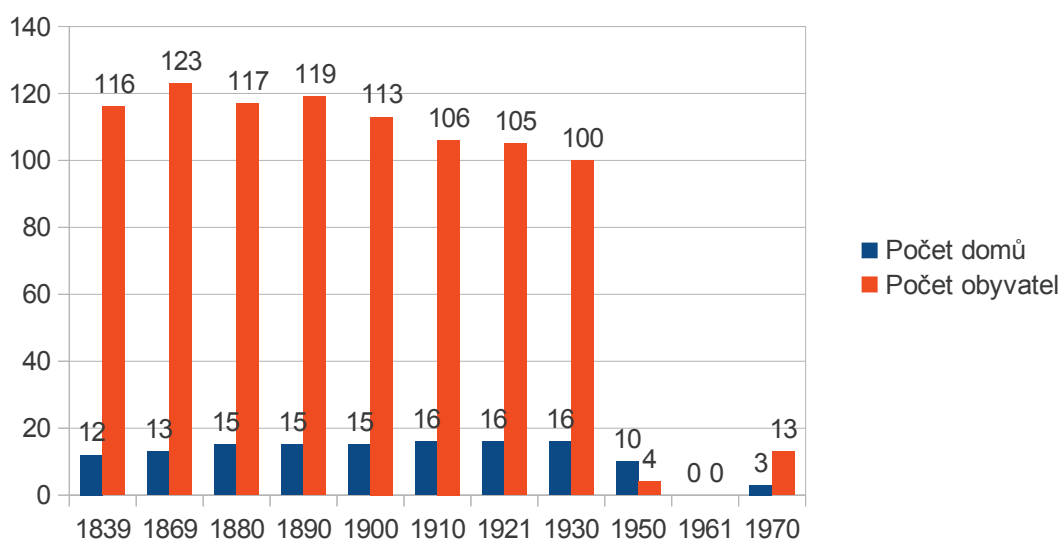
Číslo popisné	Jméno domu	Jméno majitele
1	Komaren	Josef a Anna Walbert
2	Krawash	Anna Wiedl
3	Schneider-Pepi	Josef a Anna Lorenz
4	Guwa	Josef Liebel
5	Dicken-Tony	Antonín a Anna Krieger
6	Steffal	Jiří a Barbora Nachtmann
7	Wirth-Girgl	Jiří a Markéta Stecker
8	Wostl	Josef a Anna Helget
9	Scherer	František a Františka Langstein
10	Hulroia	Jiří a Markéta Langstein
11	Rosenmühle	František a Marie Roith
12	Rosenmühle	František a Marie Roith
13	Walleschen-Franz	František a Markéta Wild
14	Walleschen-Girgl	Jiří Wild
15	Finken	Jan a Kateřina Lorenz
16	Büahla	Ondřej a Marie Grundler

Tabulka 5: Seznam domů, jejich názvů a majitelů v osadě Růžov (Rosendorf) (k roku 1945)(osobní archiv pana Klause Oehrleina, Státní okresní archiv Domažlice: fond Místní národní výbor Smolov: č. kart. 3, inv. č. 50, sign. 180, Věci konfiskační.)

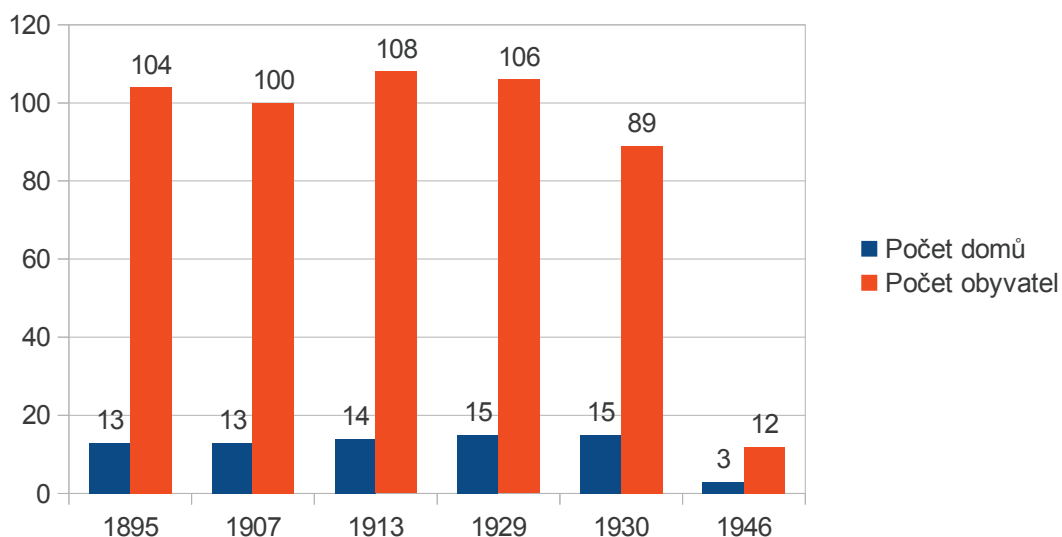
Grafické přílohy

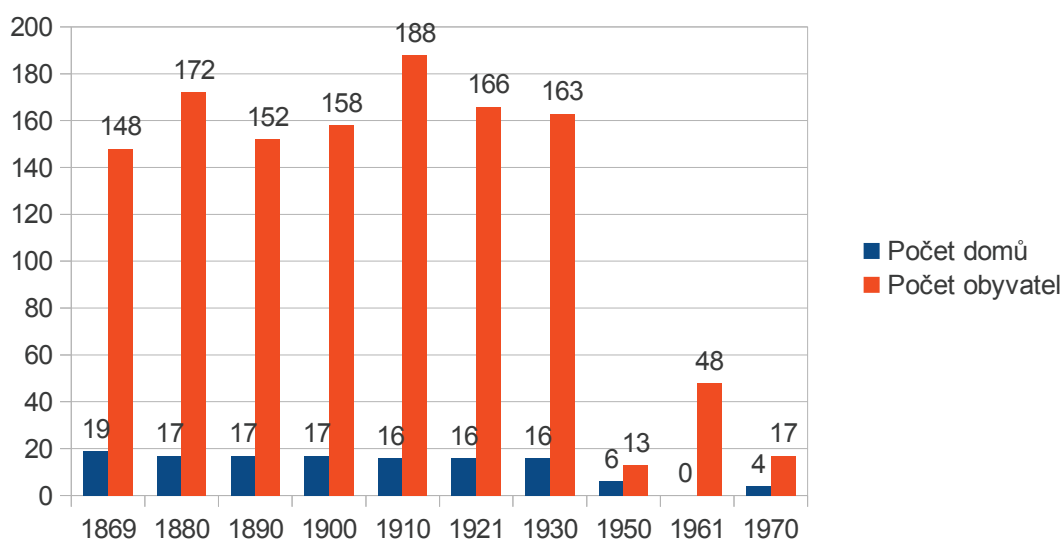
Graf 1: Vývoj počtu domů a obyvatel v obci Novosedly (Neubäu) mezi lety 1895 a 1946. (Výroční publikace k 7. Annafest - Treffen der Pfarrgemeinde Waier. Schwarzach, 1978, Statistický lexikon obcí v zemi České. Praha: Orbis, 1934. 613 s., CHROMEČ, B. Místopisný slovník Československé republiky. Praha: Československý kompas, 1929., BATOVEC, F. Batovcův příruční místopis zemi koruny české. Praha: F. B. Batovec, 1907. 513 s., KOTYŠKA, V. Úplný místopisný slovník království českého. Praha: Bursík & Kohout, 1895. 1701 s.)

Graf 2: Vývoj počtu domů a obyvatel v osadě Liščí Hora (Fuchsberg) mezi lety 1839 a 1970. (Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970. Praha: SEVT, 1978.)

Graf 3: Vývoj počtu domů a obyvatel v osadě Růžov (Rosendorf) mezi lety 1895 a 1946. (KOTYŠKA, V. *Úplný místopisný slovník království českého*. Praha: Bursík & Kohout, 1895. 1701 s., BATOVEC, F. *Batovcův příruční místopis zemí koruny české*. Praha: F. B. Batovec, 1907. 513 s., LIEBSCHER, K. *Der politische Amtsbezirk Bischofteinitz*. 1. vyd. Bischofteinitz, 1913, CHROMEČ, B. *Místopisný slovník Československé republiky*. Praha: Československý kompas, 1929., *Statistický lexikon obcí v zemi České*. Praha: Orbis, 1934. 613 s., *Státní okresní archiv Domažlice: fond Místní národní výbor Smolov: č. kart. 3, inv. č. 51, sign. 181, Příděly nemovitostí*.)

Graf 4: Vývoj počtu domů a obyvatel v osadě Nový Dvůr (Neuhof) mezi lety 1869 a 1970. (*Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970*. Praha: SEVT, 1978.)